

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2017

YEARBOOK

2017

ГОДИНА 8
БРОЈ 10

VOLUME VIII
NO 10

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2017
YEARBOOK

ГОДИНА 8
БР. 10

VOLUME VIII
NO 10

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

доц. д-р Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев

проф. д-р Лилјана Колева-Гудева

проф. д-р Виолета Димова

доц. д-р Драгана Кузмановска

проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска

проф. д-р Светлана Јакимовска

доц. д-р Ева Горѓиевска

Редакциски одбор

- проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Нецати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Цанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамариќ – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Гуришиќ-Беканович – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Сузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија
проф. д-р Светлана Јакимовска, доц. д-р Марија Кукубајска, проф. д-р Луси Караниколова-Чочоровска, доц. д-р Ева Горѓиевска, проф. д-р Махмут Челик,
проф. д-р Јованка Денкова, доц. д-р Даринка Маролова, лектор д-р Весна Коцева, виш лектор м-р Снежана Кирова, лектор м-р Наталија Поп-Зариева, лектор м-р Надица Негриевска, лектор м-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

доц. д-р Ева Горѓиевска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

лектор м-р Биљана Петковска, лектор м-р
Крсте Илиев, лектор м-р Драган Донеv
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров, Благој Михов

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А
п. факс 201, 2000 Штип
Р. Македонија

YEARBOOK FACULTY OF PHILOLOGY

For the publisher:

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Editorial board

Prof. Blazo Boev, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Prof. Violeta Dimova, PhD

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Ass. Prof. Eva Gjorgjievska

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD— University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD— University of Gazi, Turkey

Prof. Rıdvan Canım, PhD— University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD— University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD— University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD— University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer— University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kkona, PhD— Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD— University Josip Juraj Strosmaer, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD— University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD— Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD— Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD— University Neofilt Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA— University of Luxemburg, Luxemburg

Prof. Zuzana Barakova, PhD— University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD— University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Ass. Prof. Marija Kukubajska, PhD, Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD, Ass. Prof. Eva Gjorgjievska, PhD, Prof. Mahmut Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD, Ass. Prof. Darinka Marolova, PhD, lecturer Vesna Koceva, PhD, lecturer Snezana Kirova, MA, lecturer Natalija Pop-Zarieva, MA, lecturer Nadica Negrievska, MA, lecturer Marija Krsteva, MA

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Ass. Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasova

(Macedonian language)

lecturer Biljana Petkovska, lecturer Krste

Iliev, lecturer Dragan Donev

(English language)

Technical editor

Slave Dimitrov, Blagoj Mihov

Address of editorial office

Goce Delchev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201

2000 Stip, Republic of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Јазик

- Марија Леонтиќ
ТУРСКИТЕ СУФИКСИ ВО РАМКИТЕ НА ПОЛИМОРФЕМНИТЕ
СУФИКСИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
Marija, Leontik
TURKISH SUFFIXES WITHIN THE POLYMORPHIC SUFFIXES
IN THE MACEDONIAN LANGUAGE 7
- Мирјана Пачовска
ЦРВЕНАТА БОЈА ВО ГЕРМАНСКИТЕ И ВО
МАКЕДОНСКИТЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ
Mirjana Pachovska
THE RED COLOR IN GERMAN AND MACEDONIAN PHRASEOLOGISMS 17

Книжевност

- Мимица Алексовска
ПРОБЛЕМАТИКАТА НА ДРУГОСТА ВО РОМАНОТ
„ПРОРОКОТ ОД ДИСКАНТРИЈА“ ОД ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ
Mimica Aleksovska
THE PROBLEM OF THE OTHERNESS IN THE ROMAN
„THE PROPHEET FROM DISKANTRIA“ BY DRAGI MIHAJLOVSKI 27

Методика

- Марија Тодорова, Весна Коцева
КОМПОНЕНТИ НА НАСТАВАТА CLIL
Marija Todorova, Vesna Kocева
COMPONENTS OF CLIL 39
- Марија Тодорова
ПРИДОБИВКИ ОД ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА НА
ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ
Marija Todorova
BENEFITS OF INTERNATIONALISATION OF HIGHER EDUCATION 47

Преведување

- Памела Филиповска
АНАЛИЗА НА ПРЕВОДОТ НА ПЕШНАТА „ВЕЗИЛКА“
ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ НА АНГЛИСКИ ЈАЗИК
Pamela Filipovska
ANALYSIS OF THE TRANSLATION OF THE SONG
“EMBROIDERESS” BY BLAZE KONESKI IN ENGLISH LANGUAGE 55

Марија ЛЕОНТИК¹

УДК: 811.163.3'373.45:811.512.161'373.611

Оригинален научен труд
Original paper

ТУРСКИТЕ СУФИКСИ ВО РАМКИТЕ НА ПОЛИМОРФЕМНИТЕ СУФИКСИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Апстракт: Македонскиот и турскиот народ живееле заедно пет века и влијанието на турскиот јазик врз македонскиот јазик е големо. Турскиот јазик влијаел врз морфологијата на македонскиот јазик. Влијанието на турскиот јазик врз морфолошкиот систем на македонскиот јазик се гледа особено во внесување на нови суфикси како што се: -џи/-чи, -ли и -лак. Со текот на времето овие турски суфикси се споиле со други суфикси во македонскиот јазик и ги создале полиморфемните суфикси.

Во овој труд ќе се анализираат полиморфемните суфикси со турски суфикси во македонскиот јазик

Клучни зборови: македонски јазик, турски јазик, турски суфикси, полиморфемни суфикси

Marija, LEONTIK²

TURKISH SUFFIXES WITHIN THE POLYMORPHIC SUFFIXES IN THE MACEDONIAN LANGUAGE

Abstract: Macedonian and Turkish people had lived together for five centuries and hence the Turkish influence on the Macedonian language is enormous. The Turkish language has greatly influenced the Macedonian morphology. The influence of the Turkish on the morphological system of the Macedonian language is particularly evident in the introduction of new suffixes like -џи/-чи, -ли and -лак. In the course of history, these Turkish suffixes merged with other suffixes in the Macedonian language creating polymorphic suffixes.

This paper will analyse polymorphic suffixes with Turkish suffixes in the Macedonian language.

Key words: *Macedonian language, Turkish language, Turkish suffixes, Macedonian suffixes, polymorphic suffixes.*

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип marija.leontik@ugd.edu.mk

² Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia marija.leontik@ugd.edu.mk

1. Вовед

Влијанието на турскиот јазик врз македонскиот јазик може да се следи главно од 16 век. Во текот на петвековниот јазичен контакт на македонскиот со турскиот јазик турските суфикси почнале да навлегуваат заедно со турските лексички заемки. Во рамките на лексичките заемки од турско потекло се наоѓаат турските суфикси -џи/-џи (-ci, -ci, -cu, -cü, -çi, -çi, -çu, -çü), -ли (-li, -li, -lu, -lü), -лак (-lık, -lık, -luk, -lük) и -ди/-ти (-di, -di, -du, -dü, -ti, -ti, -tu, -tü), кои со текот на времето во македонските говори навлегле во поголем број во споредба со другите суфикси.

Турските суфикси во македонскиот јазик на почетокот навлегувале со изворната форма, но потоа, за да си го утврдат своето место, доживувале адаптација и спојување со разновидни суфикси во македонскиот јазик. Турските суфикси во македонскиот јазик се споиле со разновидни суфикси за образување именки, придавки и прилози со што се создале многубројни полиморфемни суфикси. Токму адаптацијата и полиморфемните суфикси придонеле турските суфикси да не се доживуваат како туѓи, лесно да се прифаќаат и да се применуваат за градење на нови лексеми. Тоа значи дека турските суфикси успеале да најдат начин да го утврдат своето место во мноштвото домашни и позајмени суфикси во македонскиот јазик. Тоа е еден долг и неизвесен јазичен процес за кој пресудна улога има јазичната меморија, потребата и афинитетот на народот.

Кај полиморфемните суфикси во кои се присутни турските суфикси, спојувањето на турските суфикси со разновидните суфикси во македонскиот јазик се случува од десна страна (исклучок е полиморфемниот суфикс -штилак/-штилок со неколку примери). Македонскиот говорител за да ги адаптира турските суфикси во македонскиот јазик спонтано на нив ги додавал словенските суфикси или одомаќените суфикси од странско потекло кои му биле поблиски. Но веројатно ова се должи и на природата на турските суфикси кои прифаќаат проширување само од десната страна.

Турските суфикси -џи/-џи и -ли најмногу зеле учество во градењето на полиморфемните суфикси, а суфиксите -лак и -ди/-ти во многу помал обем и разновидност.

Но ова е уште една потврда за гореизложениот став. Турските суфикси -џи/-џи и -ли најмногу се присутни во рамките на полиморфемните суфикси, но исто така во македонскиот лексички фонд имаме најголем број лексички заемки и лексеми градени по пат на аналогија со овие суфикси. Тоа значи дека полиморфемните суфикси со -џи/-џи и -ли овозможиле овие суфикси да останат продуктивни. Полиморфемните суфикси со -лак и -ди/-ти се малубројни, но и нивната продуктивност и разновидност е помала во споредба со суфиксите -џи и -ли.

2. Полиморфемни суфикси со суфиксот **-ци/-чи** (-ci, -ci, -cu, -cü, -ci, -ci, -cu, -cü)

Турскиот суфикс **-ци/-чи**, иако во турскиот јазик во принцип гради именки, во македонскиот јазик во рамките на полиморфемните суфикси гради и придавки и прилози.

2.1. Полиморфемни суфикси со суфиксот **-ци** кои градат именки

Во македонскиот јазик со суфиксот **-ци** ги имаме следниве полиморфемни суфикси што градат именки: **-ција/-чија**, **-жија**, **-циа/-чиа**, **-жиа**, **-цика/-чика**, **-жика**, **-дивка/-цифка/-чифка**, **-цијка (-ц'ијка)/-чијка**, **-ци(и)ца/-чилица**, **-цијца**, **-чиче/-чиче**, **-дивче**, **-цијче**, **-цииче**, **-жијче**, **-циство/-чиство**, **-циница**, **-цијница/-чијница** и **-цилица/-чилица**.

-Полиморфемниот суфикс -ција/-чија се добива со спојување на суфиксот **-ци/-чи** и суфиксот **-ја** и гради именки кои означуваат пред сè вршител на дејство. Пр. абација, гемиција, аферција, авција, алвација, амамција, анција, арабација, ахчија, бавчанција, бакарција, балтација, барутчија, басмација, билетчија, бичакчија, бичкиција, бозација, бојација, бонбонција, бостанција, гајдација, есапчија, јабанција, кафеција, леблебиција, мирасчија, ортакчија, пазарција, саатчија, симитчија, тутунција, чорбација, шербетчија, шеќерција и др.

-Полиморфемниот суфикс -жија е видоизменета варијанта на суфиксот **-ција** и се сретнува во дијалектите. Пр. кавгажија, тутунжија и др.

-Полиморфемниот суфикс -циа/-чиа е скратена варијанта на суфиксот **-ција /-чија** и се сретнува во дијалектите. Пр. капиција, изметчија и др.

-Полиморфемниот суфикс -жиа е скратена варијанта на суфиксот **-жија** и се сретнува во дијалектите. Пр. меанжиа и др.

-Полиморфемниот суфикс -цика/-чика се добива со спојување на суфиксот **-ци/-чи** и суфиксот **-ка** и гради именки кои означуваат вршител на дејство од женски род. Пр. алвацика, аферцика, барабанцика, гурбетчика, журкацика, кирацика, орацика, пазарцика, саатчика, сапунцика, скарацика и др.

-Полиморфемниот суфикс -жика е видоизменета варијанта на суфиксот **-цика/-чика** и се сретнува во дијалектите. Пр. абанжика и др.

-Полиморфемниот суфикс -дивка/-цифка/-чифка е проширена форма на суфиксот **-цика** што се создала со додавање на консонантот **/в/** и **/ф/** помеѓу суфиксот **-ци/-чи** и суфиксот **-ка**. Овој полиморфеман суфикс гради именки кои означуваат вршител на дејство од женски род. Пр. кирацивка, големцифка, мајтапчифка и др.

-Полиморфемниот суфикс -цијка (-ц'ијка)/-чијка е проширена форма на суфиксот **-цика** што се создала со додавање на консонантот **/ј/** помеѓу суфиксот **-ци/-чи** и суфиксот **-ка**. Овој сложен суфикс гради именки кои означуваат вршител на дејство од женски род. Пр. кирацијка, абанц'ијка, изметчијка и др.

-Полиморфемниот суфикс -ци(и)ца/-чилица се добива со спојување на суфиксот **-ци/-чи** и суфиксот **-ица**, **-ца** и гради именки кои означуваат вршител на дејство од женски род. Пр. амамцица, бадијалцица, гајдацилица, големцица, тутунцица, чорбацица, тутунцица, акчилица, јан-кесецилица, меанцилица, чорбацилица и др.

-Полиморфемниот суфикс -џиџа е проширена форма на суфиксот -џица што се создала со додавање на консонантот /j/ помеѓу суфиксот -џи и суфиксот -џа. Овој полиморфеман суфикс гради именки кои означуваат вршител на дејство од женски род и е карактеристичен за дијалектите. Пр. чорбаџиџа и др.

-Полиморфемниот суфикс -џиче /-џиче се добива со спојување на суфиксот -џи/-џи и суфиксот -че и гради именки кои имаат деминутивно-хипокористично значење. Пр. *гајдаџиче*, *конакџиче* и др.

-Полиморфемниот суфикс -џивче е проширена форма на суфиксот -џиче што се создала со додавање на консонантот /в/ помеѓу суфиксот -џи и суфиксот -че и гради именки кои имаат деминутивно-хипокористично значење. Пр. *кавгаџивче* и др.

-Полиморфемниот суфикс -џиџе е проширена форма на суфиксот -џиче што се создала со додавање на консонантот /j/ помеѓу турскиот суфикс -џи и суфиксот -че и гради именки кои имаат деминутивно-хипокористично значење. Пр. *куменџиџе* и др.

-Полиморфемниот суфикс -џииче гради именки кои имаат деминутивно-хипокористично значење. Пр. *симиџииче* и др.

-Полиморфемниот суфикс -џијче е видоизменета варијанта на суфиксот -џиџе. Пр. *занданџијче* и др.

-Полиморфемниот суфикс -џиство/-џиство се добива со спојување на суфиксот -џи/-џи и суфиксот -ство и образува пред сè именки кои означуваат занимање, професионална дејност, стопанска гранка што се карактеризира со значењето на основата (пр. *абаџиство*, *бавчанџиство*, *бојаџиство*, *бонбонџиство*, *бостанџиство*, *гајтанџиство*, *гемиџиство*, *дограмаџиство*, *казанџиство*, *кираџиство*, *кујунџиство*, *ловџиство*, *тенекеџиство*, *гурбетџиство*, *занаџиство*, *џифџиство* и сл.), именки кои означуваат титула, звање, функција, служба или општествен статус (пр. *чорбаџиство*, *бунтаџиство*, *комитаџиство*), и именки кои означуваат апстрактни особини (пр. *големџиство*, *дркаџиство*, *кавгаџиство*, *паролџиство*, *силеџиство*, *сметкаџиство*, *фалбаџиство* и сл.).

-Полиморфемниот суфикс -џиница се добива со спојување на турскиот суфикс -џи и суфиксот -ниџа и гради именки кои именуваат називи на места, односно просторија или простор за работа. Пр. *варџ'џиница*, *вурнаџиница* и др.

-Полиморфемниот суфикс -џиџниџа/-џиџниџа е проширена форма на суфиксот -џиниџа што се создала со додавање на консонантот /j/ помеѓу суфиксот -џи/-џи и суфиксот -ниџа. Пр. *икимџиџниџа*, *акџиџниџа*, *ахџиџниџа*, *раџиџниџа* и др.

-Полиморфемниот суфикс -џилниџа/-џилниџа се добива со спојување на суфиксот -џи/-џи и суфиксот -илниџа и гради именки кои именуваат називи на места. Овие називи на места означуваат простории или простори каде што се реализира дејството или се врши дејноста. Пр. *абаџилниџа*, *акшамџилниџа*, *алваџилниџа*, *бичкиџилниџа*, *бозаџилниџа*, *бојаџилниџа*, *бонбонџилниџа*, *бурекџилниџа*, *варџилниџа*, *јорганџилниџа*, *казанџилниџа*, *кантарџилниџа*, *комарџилниџа*, *кондураџилниџа*, *леблебиџилниџа*, *лимунадџилниџа*, *самарџилниџа*, *сапунџилниџа*, *скараџилниџа*, *содаџилниџа*, *тенекеџилниџа*, *кебапџилниџа*, *кумурџилниџа*, *џкембеџилниџа*, *џамџилниџа*, *џарлаганџилниџа*,

шеќерчилница, шкембеџилница, чкембеџилница, акчилница, ахчилница, ашчилница, бурекчилница, ѓеврекчилница, екмекчилница, зарзаватчилница, ракичилница, кебапчилница и др.

2.2. Полиморфемни суфикси со суфиксот -џи кои градат придавки

Во македонскиот јазик со суфиксот -џи се јавуваат следниве полиморфемни суфикси што градат придавки: -џин, -џиов/-џиова/-џиово, -џиски/-џиски/, -џиска/-џиска, -џиско/-џиско (-џки, -џки), -џиски, -џијски, -џински и -џијџки.

-Полиморфемниот суфикс -џин се добива со спојување на суфиксот -џи и суфиксот -ин и гради односни придавки кои имаат посвојно значење. Пр. ѓумрукџин и др.

-Полиморфемниот суфикс -џиов /-џиова /-џиово се добива со спојување на суфиксот -џи и суфиксот -ов/-ова/-ово и гради односни придавки кои имаат посвојно значење или значење што се однесува на основата на придавката. Бидејќи во македонскиот јазик придавката се усогласува со родот на именката, овој полиморфемни суфикс се јавува со варијантите: -џиов, -џиова, -џиово. Пр. кујумџиов, турунџиова и др.

-Полиморфемниот суфикс -џиски /-џиски, -џиска /-џиска, -џиско /-џиско (-џки, -џки) се добива со спојување на суфиксот -џи/-џи и суфиксот -ски и гради односни придавки кои имаат значење на припадност, особина, намена или значење што се однесува или што е својствено на основата на придавката. Бидејќи придавката се усогласува со родот на именката, овој полиморфемни суфикс може да се јави со варијантите: -џиски/-џиски, -џиска/-џиска, -џиско/-џиско. Пр. абаџиски, аберџиски, алваџиски, арабаџиски, бавчанџиски, бадијалџиски, баждарџиски, бакарџиски, барабанџиски, бекарџиски, бифеџиски, бичкиџиски, бозаџиски, бојаџиски, бонбонџиски, бостанџиски, бунарџиски, бунтаџиски, бунџиски, варџиски, водоводџиски, гагаџиски, гајдаџиски, гајтанџиски, гемиџиски, големџиски, даваџиски, давуџиски, дајреџиски, далаверџиски, дервенџиски, дерменџиски, дермонџиски, доганџиски, дограмаџиски, драмџиски, дркаџиски, дузенџиски, дуќанџиски, гемиџиски, ѓозбојаџиски, ѓубреџиски, ѓумругџиски, ѓурултаџиски, евтинџиски, ефтинџиски, егленџиски, екмеџиски, екранџиски, ефтинџиски, илеџиски, исполџиски, јазаџиски, јорганџиски, кавалџиски, кавгаџиски, казанџиски, калајџиски, камионџиски, кантарџиски, карванџиски, кафеанџиски, кафеџиски, кираџиски, кириџиски, комарџиски, комитаџиски, коморџиски, кондураџиски, кувенџиски, кујунџиски, ловџиски, малтерџиски, меанџиски, мутавџиски, нишанџиски, пазарџиски, пајтонџиски, паролџиски, пиштолџиски, самарџиски, сапунџиски, сеирџиски, сергиџиски, силеџиски, симиџиски, скелеџиски, сметкаџиски, содаџиски, тенеџеџиски, тупаџиски, фалбаџиски, фурниџиски, чорбаџиски, џамџиски, шајкаџиски, шарлаганџиски, шегаџиски, шеќерџиски, бурекџиски, гурбетџиски, ѓеврекџиски, ѓумрукџиски, екмекџиски, екмеџиски, есапџиски, еснафџиски, занаетџиски, зарзаватџиски, инаетџиски, памукџиски, папуџиски, папукџиски, саатџиски, симитџиски, туфекџиски, кебапџиски, ќурџиски, чифџиски и др. Варијантите на полиморфемниот суфикс -џиска (пр. самарџиска) и полиморфемниот суфикс -џиско (пр. калајџиско) се јавуваат во помал број примери.

Во македонскиот јазик кога суфиксот -ски се додава на основи што завршуваат на консонантите /к/, /ч/, /ц/ доаѓа до гласовна промена и суфиксот -ски се реализира како -чки (пр. човечки). Иако почетокот на овие полиморфемни суфикси е -ци, веројатно по пат на аналогија во многу мал број примери доаѓа до спојување на суфиксот -ци и -чки во сложениот суфикс -цички (пр. дервенцички). Во дијалектологијата се среќаваат примери суфиксот -ски да се промени во -цки со што се добива полиморфемниот суфикс -цицки (пр. кавицицки).

-Полиморфемниот суфикс -жиски е видоизменета варијанта на полиморфемниот суфикс -циски и се сретнува во македонските дијалекти. Пр. анжиски, бојажиски и др.

-Полиморфемниот суфикс -цијски е проширена форма на суфиксот -циски што се создала со додавање на консонантот /j/ помеѓу суфиксот -ци/-чи и суфиксот -ски. Пр. арабаџиски, бостанџиски, бостанџиски, варџиски и др.

-Полиморфемниот суфикс -цински се образува со спојување на трите суфикси -ци, -ин и -ски и означува припадност или посесивност. Пр. кирацински, екмекцински и др.

-Полиморфемниот суфикс -цијцки е видоизменета варијанта на полиморфемниот суфикс -цијски. Пр. кираџицки и др.

3. Полиморфемни суфикси со суфиксот -ли (-л, -li, -lu, -lü)

Во македонскиот јазик со суфиксот -ли ги имаме следниве полиморфемни суфикси: -лија, -лика, -ли(ј)ка, -личка, -личе, -лијче, -лиски/-лиска, -лијски и -лисан.

-Полиморфемниот суфикс -лија се образува со спојување на суфиксот -ли и суфиксот -ја и гради придавки кои пред сè означуваат својства. Пр. кајмаклија, пубертетлија, занатлија и др.

-Полиморфемниот суфикс -лика се добива со спојување на суфиксот -ли и суфиксот -ка и гради именки кои означуваат карактеристики на жена. Пр. арамлика, арчлика, барјаклика, бојлика, дојранлика, еснафлика, касабалика, кркмајлика, крчменлика, мџрфитлика, мераклика, миразлика, сарансаклика и др.

-Полиморфемниот суфикс -ли(ј)ка е проширена форма на суфиксот -лика што се создала со додавање на консонантот /j/ помеѓу суфиксот -ли и суфиксот -ка. Пр. *акал(ј)ка*, *дојранлика*, *кајмаклија*, *касабалика*, *катранлија*, *крчменлика*, *марифетлија*, *мераклија* и др.

-Полиморфемниот суфикс -личка се гради со спојување на суфиксот -ли и суфиксот -ичка и се добиваат деминутивно-хипокористични називи. Пр. заваличка и др.

-Полиморфемниот суфикс -личе се образува со здружување на суфиксите -ли и -че со што се добива деминутивно-хипокористично значење. Пр. басмаличе и др.

-Полиморфемниот суфикс -лијче е проширена форма на суфиксот -личе што се создала со додавање на консонантот /j/ помеѓу суфиксот -ли и суфиксот -че. Пр. назлијче и др.

-Полиморфемниот суфикс -лиски /-лиска се гради со спојување на суфиксот -ли и суфиксот -ски и има значење што се однесува или што е својствено на основата. Пр. ајталиски, арамлиски, дозлетлиски, ербаплиски, еснафлиски, казанлиски, касабалиски, лезетлиски, мекамлиски, мераклиски, севдалиски и др. Бидејќи во македонскиот јазик придавката се усогласува со родот на именката, овој полиморфемни суфикс се јавува и со варијантата -лиска. Пр. одалиска и др.

-Полиморфемниот суфикс -лијски е проширена форма на суфиксот -лиски што се создала со додавање на консонантот /j/ помеѓу суфиксот -ли и суфиксот -ски. Пр. касабалијски и др.

-Полиморфемниот суфикс -лисан се добива со спојување на суфиксот -ли и суфиксот -сан (образуван од суфиксите -са и -ан) и гради придавки кои означуваат поим поврзан со основата. Пр. кирлисан, муурлисан и др.

4. Полиморфемни суфикси со суфиксот -лак (-l^hk, -lⁱk, -l^uk, -l^ük)

Турскиот суфикс -лак, во македонскиот јазик гради само два полиморфемни суфикси: -штилак и -штилок. Во македонскиот јазик овие полиморфемни суфикси се употребува при образување именки.

Многу е поголем фондот на зборови во кои турските суфикси -ци и -лак градат полиморфемни суфикс.

-Полиморфемниот суфикс -штилак се добива со контаминација на суфиксот -штина и суфиксот -лак. Пр. будалаштилак, големштилак, госпоштилак, граѓанштилак, гаволштилак, гупштилак, егупштилак, магарштилак, македонштилак, мудроштилак, немаштилак, поганштилак, сиромаштилак, циганштилак, човештилак и друго.

-Полиморфемниот суфикс -штилок е видоизменета варијанта на полиморфемниот суфикс -штилак. Пр. зенгинштилок, сверштилок и др.

5. Полиморфемни суфикси со суфиксот -ци/-чи (-cⁱ, -cⁱ, -c^u, -c^ü, -cⁱ, -cⁱ, -c^u, -c^ü) и -лак (-l^hk, -lⁱk, -l^uk, -l^ük)

Голем е фондот на зборови во кои турските суфикси -ци и -лак градат полиморфемни суфикс.

-Полиморфемниот суфикс -цилак /-цилик /-цилак /-цилок /-чилак /-чилок /-чиллак: се образува со спојување на варијантите на турскиот суфикс -ци/-чи и на турскиот суфикс -лак. Во турскиот и во македонскиот јазик овој полиморфемни суфикс се употребува при образување именки. Овој полиморфемни суфикс е навлезен со бројни турски лексички заемки во македонскиот јазик. Пр. абацилак, абанцилак, абацилок, авцилак, ајнацилак, арабацилак, арабацилик, арманцилак, афчилок, бавчанцилак, батакчилак, батакчилок, батакчиллак, бозацилак, бојацилак, вурнацилак, гемицилак, гимицилак, гурбетчилак, дограмацилак, дограмацилак, екмецилак, екмецилак, инаетчилак, јанкесецилак, кавгацилак, казанцилак, касканцилак, касканилак, кирацилак, кирацилак, кирацилак, комарцилак, кондурацилак, кујунцилак, менцилак, небетчаллак, пајтонцилак, папуцилак, рушветчилак, саатчиллак, самарцилак, курчилак, фурнилак, чифчилак, цевацилак и др.

Овој полиморфеман суфикс се осамостоил од лексичките заемки и по пат на аналогија се додал на зборови во македонскиот јазик. Пр. големцилак, големцилок, јамацилак, комитацилак, комитацилаќ, крчмацилак, ловцилак, наводацилак, пантацилак, сиромашчилак, содацилак, фал'бацилок, црноборсацилак, шамицилак и др.

Голем е бројот на примери каде што овој полиморфеман суфикс по пат на аналогија се додава и на турски зборови. Пр. бинцилик, гајтанцилак, давацилук, дуќанцилак, ѓерисчилаќ, ѓозбојацилак, кесецилаќ, марифетчилак, мутавцилак, муфтацилак, тавминцилак, тавминцилаќ, чорбацилак, чорбацилаќ, цеваирцилаќ, големцилак, големцилок, јамацилак, комитацилак, комитацилаќ, крчмацилак, ловцилак, наводацилак, пантацилак, сиромашчилак, содацилак, тавминцилак, тавминцилаќ, фал'бацилок, црноборсацилак, шамицилак и др.

6. Полиморфемни суфикси со суфиксот -ди/-ти (-d₁, -d_i, -d_u, -d_ü)

Во македонскиот јазик со суфиксот -ци се јавуваат следниве полиморфемни суфикси: -дисан/-дисањ/-тисан, -тисано, -тисаност и -дисување/-тисување.

-Полиморфемниот суфикс -дисан/-дисањ/-тисан се добива со спојување на суфиксот -ди/-ти и суфиксот -сан (образуван од суфиксите -са и -ан) и гради придавки кои означуваат поим поврзан со дејство. Пр. аздисан, далдисан, зурлудисањ, каздисан, каздисањ, кондисан, кулундрисањ, саштисан, чалдисан и сл.

-Полиморфемниот суфикс -тисано се добива со спојување на суфиксот -ти и суфиксите -сан и -о и гради прилози образувани пред сè од придавки. Пр. саштисано и сл.

-Полиморфемниот суфикс -тисаност се добива со спојување на суфиксот -ти и суфиксите -сан и -ост и гради именки образувани пред сè од придавки. Пр. саштисаност и сл.

-Полиморфемниот суфикс -дисување/-тисување се добива со спојување на суфиксот -ди/-ти и суфиксите -сува (образуван од суфиксите -са и -ува) и суфиксот -ње и гради глаголски именки од изведени несвршени глаголи. Пр. ашладисување, бајалдисување, бактисување, бендисување, битисување, боздисување, каврадисување, казандисување, каздисување, кајдисување, кандардисување, кандисување, капладисување, каскандисување, курдисување, леќедисување, назландисување, нишандисување, сајдисување, сакалдисување, саклетисување, салдисување, сардисување, саштисување, сиктердисување, ујдисување, чалдисување, чурудисување, шашардисување, шаштисување и сл. Во народните говори во единечни примери се забележува испуштање на вокалот /у/ од суфиксот -сува (пр. супурдисување) и варијантата -сава (пр. ујдисавање).

7. Заклучок

Јазиците во контакт најбрзо ги примаат и најдолго ги чуваат лексичките заемки, а најтешко ги примаат и најбргу ги губат морфолошките заемки во својот јазичен систем во македонскиот јазик. Ова губење е изразено доколку јазиците во контакт типолошки припаѓаат на различни групи, како што турскиот кој е алтајски јазик спаѓа во јазици од аглутинативен тип, а македонскиот кој е индоевропски јазик спаѓа во јазици од флективен тип.

ЦРВЕНАТА БОЈА ВО ГЕРМАНСКИТЕ И ВО МАКЕДОНСКИТЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ

Апстракт: Во овој труд ќе бидат анализирани фразеологизми на македонски и на германски јазик кои во себе ја содржат црвената боја како составен елемент. Боите се дел од нашиот секојдневен живот, тие нè опкружуваат во сите сфери на нашето живеење, присутни се во соновите, религијата, природата, уметноста, но исто така и во фразеологијата. Во фразеологијата боите може да имаат визуелна и симболичка улога. Целта на овој труд е преку контрастивна анализа да се укажи на сличностите и разликите кои ќе се појават кај овие фразеологизми во двата јазика.

Клучни зборови: *фразеологија, контрастивна анализа, фразеологизми, црвена боја.*

Mirjana PACHOVSKA²

THE RED COLOR IN GERMAN AND MACEDONIAN PHRASEOLOGISMS

Abstract: This paper will analyse the idioms in Macedonian and German language which contain the red color as a component. Colors are part of our everyday life, they surround us in all areas of our living; they are present in dreams, religion, nature, art as well as in phraseology. In phraseology colors can have visual and symbolic function. The point of this paper is to demonstrate the similarities and differences that will appear in these two languages through contrastive analysis.

Key words: *phraseology, contrastive analysis, phrases, red color.*

Главна задача во овој труд е контрастивното споредување на германските и на македонските фразеологизми кои како главна компонента ја содржат *црвената* боја. Црвената боја ќе се јавува или со нејзината симболика или со нејзината визуелна функција. Делумно ќе бидат опфатени и неколку пословици, но напоменуваме дека нема да бидат опфатени сите можни фразеологизми со црвена боја во овие два јазика.

¹ ОУ „Д-р Трифун Пановски“ - Битола mirjana_pacovska@yahoo.de

² “Dr.TrifunPanovski“-Bitola mirjana_pacovska@yahoo.de

Ова истражување се темели врз корпус од германски фразеолошки изрази што се ексцерпирани од речникот: *Duden: Redewendungen, Wörterbuch der deutschen Idiomatik*, а истовремено и од веб-страницата со фразеологизми www.redensarten-index.de. Македонските фразеолошки изрази се ексцерпирани од книгите: „Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник“ и „Белешки за македонската фразеологија“ на Снежана Велковска.

Пред да започнеме со анализа ќе дадеме и две дефиниции за поимот фразеологизам. Во македонската фразеолошка литература кај Велковска (2002: 7) ја среќаваме следнава дефиниција „**по дефиниција фразеологизмите претставуваат зборовни состави кои се наоѓаат во неслободни, постојани врски.[...]**“

Во германската фразеологија се среќава дефиницијата на Бургер (Burger 2003: 11) во својата „*Phraseologie - Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*“, дефинирајќи ја притоа како: „**Teildisziplin der Linguistik, die sich mit Phraseologismen befasst**“ (*Дел од лингвистиката што се занимава со фразеологизмите*. Превод Мирјана Пачовска).

Со овие дефиниции е воочливо дека фразеологијата ги проучува *јазичните единици составени од повеќе зборови што со текот на времето се затврднале, на развиле фигуративно значење и се репродуцираат како готови јазични единици*. (Пачовска 2014:13)

Боите се важен дел од човековото изразување и тие отсекогаш наоѓале своја примена во секојдневниот живот на човекот (во соновите, религијата, литературата, архитектурата, модата), но и во фразеологијата. Црвената боја спаѓа во групата на примарни бои (заедно со сината, жолтата и зелената).

Германскиот збор за црвена боја е *rot*, а македонскиот збор *црвен* е изведен од словенскиот збор *crv*, затоа што црвена е бојата на темноцрвените црви. Црвената боја и црвите не се поврзуваат само кај Словените, туку и во индоиранските јазици. (сп. Brenko, 2009, стр.162)

Призната е и како фундаментален симбол на принципот на животот, боја на огнот, на крвта и мистеријата на животот, таа поттикнува на претпазливост, тревожи, провоцира, но и охрабрува. (сп. Шевалие/Гербран 2005:1092)

Анализа на корпус

Симболиката на црвената боја и нејзината улога од визуелен аспект извршиле влијание врз македонските и врз германските фразеологизми.

Фразеологизмите коишто имаат составна компонента *црвена* боја ги поделивме во две поголеми групи:

- Фразеологизми со црвена боја во кои таа има *визуелна функција*, односно нејзината симболика не игра голема улога за преносното значење на фразеологизмот.
- Фразеологизми со црвена боја во кои црвената боја има *симболичка функција* и таа е пресудна за преносното значење на фразеологизмот.

1. Фразеологизми со црвена боја во кои таа има визуелна функција

Црвената боја е една од највпечатливите на прв поглед, па често во секојдневието се поврзува со многу настани, сонови, појави и слично.

Во оваа група ги сместивме фразеологизмите што содржат црвена боја, но таа не е пресудна за нивните фразеолошки значења, туку повеќе доаѓа до израз нејзината визуелна присутност во фразеологизмите. Овие фразеологизми ги подредивме во неколку подгрупи.

1.1. Првата подгрупа е поврзана со човековото лице

Во овој случај најчесто се работи за споредбени фразеологизми. Човековото лице може да добие црвена боја од повеќе причини: од здравје, од лутина и бес, од срам.

Ако се работи за лутина или бес тогаш во македонскиот јазик црвенилото се споредува со пиперка *црвен како пиперка*, а во германски со рак или домати: **rot wie Krebs** и **rot wie Tomate**.

Во германскиот се среќава и **puterrot** со буквален превод *црвен како мисир*, но во македонскиот јазик ја немаме оваа споредба, а мисирот во македонскиот се поврзува со фразеологизмот *се две како мисир* со значење 'се прави важен за ништо', во Битола е познат и фразеологизмот *дреми како мисир* со значење 'не зборува за направена беља'.

Ако црвенилото е резултат на срам или непријатност, тогаш во македонскиот се споредува со домати *црвен како домати*, а на германски со сосема ист фразеолошки еквивалент **rot wie Tomate**.

И во германски и во македонски се користи фразеологизмот *црвен како рак* кој наоѓа целосен фразеолошки еквивалент во германскиот **rot wie Krebs** за да се опише лице кое поцрвенело од срам или поцрвенело од сонце.

Во македонскиот јазик црвенилото на човековото лице најчесто означува здравје, свежина, па често се користи и споредбениот фразеологизам *црвен како јаболко* или *црвен како тетовско јаболко*. За овие фразеологизми велíme дека се нулта еквиваленти, бидејќи не може да најдат свои фразеолошки еквиваленти во германскиот.

Уште во една германска пословица *Salz und Brot macht Wangen rot* (*солта и лебот ги прави образите црвени*) црвената боја асоцира на здравје.

Во македонскиот јазик девојките со црвени образи од памтивек биле симбол на убавина и на здравје, па познати се разговорните фразеологизми: *црвена-бела девојка секој ерген ја сакат* или *црвени-бели образи девојчински и лажат очите ергенски*³.

Од друга страна на истата веб-страница ја сретнавме и пословицата *црвеното јаболко секогаш е гнило*, но сега со значење 'изгледот може да излаже; најчесто од некој што очекуваме најмногу, најмалку добиваме'.

³ През. на 5 декември 2017 г. <http://www.pelister.org/folklore/proverbs/index.php?sort=c>

Неизбежен дел на лицето се очите, а тие пак се вели дека се огледало на душата. Кога се црвени, некој најчесто плачел па во германски се среќава фраземата **rote Augen haben** (има црвени очи), како и **einen roten Kopf bekommen** со значење ‘се разбеснува, се лути’.

Иако на лицето „се испишува“ срамот, лутиката или бесот, во германскиот јазик и ушите се поврзани со срамежливоста. Познат е разговорниот фразеологизам **mit roten Ohren abziehen**, буквално на македонски *се искрадува со црвени уши*. Сликвитоста на овој израз се крие во тоа, одредени личности, од срам или збунетост се вцрвуваат во ушите, но во македонскиот јазик овој германски фразеологизам нема свој еквивалент, па затоа зборуваме за нулта еквивалентност.

1.2. Ако некој предмет или нешто е многу црвено велиме *црвен како крв* со целосен фразеолошки еквивалент во германски **rot wie Blut**. Од друга страна, за некој предмет или нешто што избилува со црвена боја во македонскиот јазик често се поврзува со фраземата *црвен-жар* или *црвен како божур*.

1.3. Црвената боја симболизира опомена, забрана и таа често се користи за да означи дека нешто не смее да се направи. На пример, во фудбалот црвен картон, црвено светло кај семафорот, црвени знаци за забрана во сообраќајот и слично.

Фразеологизмот *добива црвен картон* има значење ‘исклучува некој од некаде’ влече корени од спортот, меѓутоа неговата употреба сè почесто се слуша и во секојдневниот македонски јазик и може да се користи во секоја сфера. Во германскиот јазик овој фразеологизам **die rote Karte** се користи само во спортот и не наоѓа воопшто никаква примена на друго место. Во германскиот јазик ја среќаваме само придавката црвен (*rot*), а именката картон е заменета со карта (*Karte*). Во македонскиот јазик постои и фразеологизмот *дава некому црвен картон* кој се користи со значење ‘дава строга опомена’.

Поминува црвена линија со значење ‘крајна граница која не смее да се помине’, во германски со целосен фразеолошки еквивалент **die rote Linie überschreiten**.

Разговорно се користи фразеологизмот **ein rotes Tuch für jemanden sein/ wie ein rotes Tuch auf jemanden wirken** со значење ‘некого разбеснува, врз некого делува провокативно за да го направи гневен’. Во македонскиот јазик овде зборуваме за нулта еквивалентност.

Инаку фразеологизмот потекнува од 19 век, а мотивацијата за *rotes Tuch* (црвена марама, платно; на шпански „Muleta“) ја наоѓаме во борбите со бикови, каде што бикот се провоцира со помош на црвено платно. Движењето на марамата е тоа што го прави бикот агресивен, не црвената боја.

Оттука се појавува во разговорниот јазик и **rotsehen** со значење ‘лут, бесен е’.⁴ Многу повеќе се користи во англискиот *to see red*.

Во германскиот јазик како фразеологизам е познат и **einen Tag im Kalender**

⁴ През. на 9 декември 2017 г. <https://www.redensarten>

rot anstreichen (бојадисува црвено еден ден во календарот) со значење ‘изделува за посебен ден, нешто е значајно’.

1.4. Визуелната страна на црвената боја ја забележуваме и во неколку фразеологизми што се однесуваат на материјалната состојба на човекот. На македонски јазик често слушаме дека *некој е во црвено*, а значењето на овој фразеологизам е дека ‘некој е во минус во банка, има финансиски проблеми’. Тука доаѓа до израз моќта на црвената боја, нејзината функција да опомене, да поттикне претпазливост.

Германскиот фразеологизам **rote Zahlen schreiben** стои во синонимен однос со фразеологизмот **in die rote Zahlen geraten/kommen** и двата со значење ‘запаѓа во долгови’. Од друга страна, фразеологизмот **aus den roten Zahlen herauskommen** со значење ‘се извлекува од долгови’ стои во антонимен однос со погоре споменатите фразеологизми. Кај сите овие германски фразеологизми црвената боја најпрво има визуелна, а дури потоа симболичка улога.

2. Фразеологизми со црвена боја во кои таа има симболичка функција

И во оваа група можеме да изделиме неколку подгрупи.

Симболичката страна на црвената боја доаѓа до израз во следниве фразеологизми; на македонски *црвена нишка* или *се провлекува како црвена нишка* со значење ‘основна мисла, нишка’, а во германски со целосен фразеолошки еквивалент **der rote Faden**.

Во фразеологизмот *црвен тепих* со значење ‘привилегираност, почесен дочек’ или *постелува некому црвен тепих* во македонскиот јазик се користи за да изначи дека ‘некој е многу привилегиран, дочекува некој како важна особа’ и тука црвената боја нагласува важност. Овој фразеологизам во германскиот јазик има свој семантички еквивалент **den roten Teppich ausrollen**. И ден-денес во некои традиции и обичаи се постелува црвен тепих како симбол на големи почести.

2.1. Интересен за анализирање е германскиот фразеологизам **keinen roten Heller mehr haben** со значење ‘сиромашен е, нема пари’, а како фразеолошки еквивалент на македонски *нема ни грош; нема ни скршен денар* или варијантата во германски **etwas ist keinen roten Heller wert** со значење ‘невредно е, сосема нема никаква вредност’, којшто нема фразеолошки еквивалент во македонскиот јазик.

Кралот Фридрих I Барбароса во 1180 год. во германскиот град Швебиш Хал изградил монетарница. Набрзо потоа била произведена сребрената пара (фенинг) која била наречена „Halla“ и станала омилена во целото германско царство, а потоа од „Halla“ зборот преминал во „Heller“. Со тек на време парите наместо со сребро биле изработувани од примеси на бакар и станувале сè поцрвени и поцрвени, па така се појавил и зборот „roter Heller“, за со тек на време да не биде воопшто вреден и така се појавува фразеологизмот „keinen roten Heller“.⁵

⁵ През. на 30 ноември 2017 г. <https://www.redensarten-index.de>

2.2. Во последнава подгрупа ќе ги споменеме и фразеологизмите коишто не можат да се сместат во ниедна категорија.

Во германскиот јазик ги среќаваме: **Heute rot, morgen tod** се користи со значење ‘некој изненадно починал’, буквално преведен (денес црвен, а утре мртов). Повторно и тука црвената боја асоцира на свежината на образите, на здравје.

Потоа **jemandem den roten Hahn auf Dach setzen**, иако застарен овој фразеологизам сè уште може да се сретне во книгите, а значењето е ‘некому да му се подметне пожар’.

Die rote Laterne се користи најчесто во спортот со значење ‘некој е последен, на последно место’. Овој израз според Дуден (Duden 2002: 627) е мотивиран од задното црвено светло на возилата.

Овие фразеологизми ја содржат лексемата *rot* како компонента и се многу фреквентни, но не наоѓаат целосни фразеолошки еквиваленти во македонскиот јазик, па затоа велеме дека станува збор за нулта еквиваленти.

Во македонскиот јазик се среќава фразеологизмот *го гледа како црвено (велигденско) јајце*, со значење ‘го гледа и многу му се радува’ кој нема свој фразеолошки еквивалент во германскиот јазик.

2.3. На крај ќе споменеме неколку перифрази⁶ во македонскиот јазик кои ја содржат придавката црвен: *Црвено-црни* се мисли на ФК Вардар; *Црвени џаволи* на англискиот тим на Ливерпул, *Црвена фурија* (Rote Furie) се мисли на репрезентацијата на Шпанија, *Црвена планета* (der rote Planet) е Марс и слично.

Заклучок

Кој знае како би го опишале светот, природата, самите себеси и сè околу нас да не бевме опкружени со боите. Не е ни чудо што во нашиот јазик, но исто така и во другите јазици во светот, боите оставиле постојани траги па ги среќаваме секојдневно низ различни форми на фразеологизми, пословици, поговорки или во гатанки.

Цел на ова истражување беше црвената боја во фразеологизмите на германски и на македонски јазик и преку контрастивна анализа утврдување на разликите и сличностите помеѓу обработените фразеологизми во двата јазика.

Иако сметаме дека во фразеологијата на секој јазик се пресликува дел од културата и историјата на народот што го зборува тој јазик, сепак боите се универзална категорија и затоа одредени фразеологизми наоѓаат целосни фразеолошки соодветства во другиот јазик.

Тргувајќи од тоа каква функција имаше црвената боја во фразеологизмите, се изделија две групи: фразеологизми со црвена боја во кои бојата има визуелна улога и фразеологизми во кои црвена боја игра улога со својата симболика.

⁶ Перифрази се утврдени состави кои се употребуваат за замена на појави или предмети, лица кои ги опишуваат нивните карактерни особини или признаци. Тие се белег на јазикот на медиумите, но и секоја епоха се карактеризира со свои парафрази. (сп. С.Велковска 2002:93-94)

Црвената боја визуелно паѓа најмногу в очи и во фразеологизмите на двата јазика можеме да речеме дека е доволно застапена. Од една страна, таа се поврзува со љубов, топлина, страст, но од друга страна означува забрана, опасност, борба, оган. Поголема е групата на фразеологизми во кои црвената боја има визуелна улога. Најчестите совпаѓања во двата јазика се токму во ситуациите кои важат за универзални, но од друга страна постојат и видливи разлики, па за одредени фразеологизми не може да се најдат соодветни фразеолошки еквиваленти.

Користена литература

1. Brenko, Aida (2009) *Simbolika boja u Moc boja*, Zagreb: Etnografski muzej, стр.15-93.
2. Burger, Harald (2003) *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*, Berlin: Erich Schmidt.
3. Duden (2002) *Wörterbuch der deutschen Idiomatik*, 2. neu bearbeitete und aktualisierte Auflage. Band 11, Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Dudenverlag.
4. Велковска, Снежана (2002) *Белешки за македонската фразеологија*, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
5. Велковска, Снежана (2008) *Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник*, авторско издание, Скопје.
6. Пачовска, Мирјана (2014) *Фразеологизмите со вода како главна компонента во германскиот јазик и нивните еквиваленти во македонскиот* (магистерски труд), Скопје: Филолошки факултет.
7. Шевалие, Жан/Гербран, Ален (2005): *Речник на симболите*, Скопје: Табернакул.

Користени веб-страници

<http://www.pelister.org/folklore/proverbs/index.php?sort=c>
<https://www.redensarten>

Книжевност

**ПРОБЛЕМАТИКАТА НА ДРУГОСТА
ВО РОМАНОТ „ПРОРОКОТ ОД ДИСКАНТРИЈА“
ОД ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ**

Апстракт: Во овој труд се елаборирани аспектите на другоста во романот „Пророкот од Дискантрија“ од Драги Михајловски. Во романот е специфична проблематиката на другоста, затоа што таа се поврзува со прашањата за националниот идентитет, религијата, културата, различноста. Во првиот дел од трудот станува збор за терминот *другост*, неговото значење, и за тоа кои сè аспекти може да ги анализираме преку другоста. Понатаму, преку конкретни примери од романот е покажана другоста на македонскиот народ (од аспект на супериорност и инфериорност со другите нации и култури). На крајот е направена една поделба на интеркултурната комуникација во романот и издвоени се два вида комуникација: расистичка интеркултурна комуникација и толерантна интеркултурна комуникација. Со сите овие делови, на крај, ја потврдуваме и основната идеја во романот која може да се протолкува и како еден повик до македонскиот народ за едно будење, за спознавање на себеси, за откривање на нашиот идентитет и потврда за постоењето на нашиот посебен јазик, култура, религија и идентитет.

Клучни зборови: *супериорност, инфериорност, другост, толерантна, комуникација.*

Mimica ALEKSOVSKA²

**THE PROBLEM OF THE OTHERNESS
IN THE ROMAN “THE PROPHET FROM DISKANTRIA“
BY DRAGI MIHAJLOVSKI**

Abstract: This work elaborates the aspects of the Otherness in the novel „The Prophet from Diskantria“ by Dragi Mihajlovski. In the novel, the problem of Otherness is specific because it relates to issues of national identity, religion, culture, diversity. In the first part of the work, it comes to the term Otherness, its meaning, and on which aspects we can analyze through Otherness. Furthermore, through specific examples of the novel, is shown the Otherness of the Macedonian people (from the

¹ Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип mimica.aleksovska@yahoo.com

² Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia mimica.aleksovska@yahoo.com

aspect of superiority and inferiority with other nations and cultures). At the very end, there is a division of intercultural communications into the novel, and two types of communication are distinguished: racist intercultural communication and tolerant intercultural communication. With all these parts, in the end, we also confirm the basic idea in the novel that can be interpreted as one call to the Macedonian people for an awakening, to know ourselves, to reveal our identity and to confirm the existence of our special language, culture, religion and identity.

Key words: *superiority, inferiority, Otherness, tolerance, communication.*

1. Вовед

Предмет на анализа на овој труд е препознавање и толкување на аспектите на другиот/ другоста во романот „Пророкот од Дискантрија“. Затоа најпрво си го поставуваме прашањето – Кој е *другиот*?

Другиот е оној кој е потребен за формирање на идентитетот на личноста, на група луѓе па дури и на цела нација. *Другиот* влијае како создавачка сила врз процесот на формирање на сопствениот идентитет. Претставите за *другиот* може да бидат презентирани на различни начини. *Другиот* е различен и никој нема право да ја негира неговата другост, односно неговата различност. Точката во која стравот од другиот се покажува како страв од другоста го претставува моментот кога разликата ја идентификуваме со поделба, односно правиме поделба на нашите животи и човечки битија во согласност со разликите.

Терминот *другиот* е еден од клучните термини во културолошките, но и во книжевно-теориските проучувања од крајот на 20 и почетокот на 21 век. Терминот е воведен во херменевтиката и во психоанализата и тоа од различни перспективи, а широката примена ја доживеал со постструктурализмот.

„Другоста е поим којшто стриктно го означува другото од двете нешта, додека како филозофски принцип тој може да претставува промена на сопственото гледиште за она на другиот“ (Младеноски, 2016: 126). Во херменевтиката, *другиот* е проекција на *јас*, додека во психоанализата *јас* е проекција на *другиот*. Од аспект на филозофијата, според Цепароски станува збор за „разбирање на другото како друго човечко битие во неговата/нејзината различност“. (Младеноски, 2016: 126, 127).

Терминот *другиот* во себе ги содржи следниве компоненти:

- Прашања на интеракција на личност со личност;
- Прашања на интеракција на личност со текст;
- Прашања на временски и просторно оддалечената комуникација меѓу различните култури (Младеноски, 2016: 126).

Теми коишто многу често се ставаат во контекст со прашањата поврзани со *другиот* се: дијалогот, идентитетот, политиката и културата, различноста итн.

Слика бр. 1

2. Романот „Пророкот од Дискантрија“

Романот „Пророкот од Дискантрија“ од Драги Михалјовски е објавен во 2001 година од издавачката куќа *Каприкорнус* во Скопје. Романот е поделен на два дела. Првиот дел е поврзан со настани и личности (ликови) од крајот на единаесеттиот и дванаесеттиот век, а вториот дел се однесува на настани од нашата современост, односно од крајот на дваесеттиот век. Во основата на наративната програма лежат два темелни конфликта. Првиот конфликт е меѓу македонскиот народ во рамките на Охридската архиепископија и немакедонскиот архиепископ Теофилакт, а вториот конфликт е христијанското учење од една и боготилското движење од друга страна.

Во овој роман се среќаваат многу аспекти на *другоста*, а дека тоа е така имаме импликација уште во првиот поднаслов, од првиот дел на романот кој гласи „Василиј, Теофилакт и сидот“ (Михалјовски, 2007: 9).

3. Сидот во романот „Пророкот од Дискантрија“

Сидот е неантропоморфен лик, симбол за сите препреки кои се поврзани со националниот идентитет на Македонија и на Македонците. Тој е *импликација* за различните аспекти на *другоста* кои реципентите би можеле да ги препознаат во романот. Сидот е поставен во функција на противник/пречка на оние кои се стремат да си го вратат своето име. Тој има двоен карактер – тој е бог, но истовремено е и ѓавол.

Сидот е на некој начин граница, границата на семиосферата која ја претставува линијата во која завршува формата на првото лице (семиосферата на Македонците). Семиосферата, односно просторот на семиосферата го одредуваме како „наш“, „свој“, „културен“, „безбеден“ итн. Нему му се спротивставува „нивниот“ простор, „туѓото“, „непријателското“, „опасното“ (семиосферата на Грците).

Секоја култура започнува со поделбата на светот на внатрешен („свој“) и надворешен („нивни“) простор. Границата може да ги раздвојува живите и мртвите, седечките и номадските народи, а во овој роман македонскиот и немакедонскиот (грчкиот) народ.

4. Аспекти на *другоста* во романот „Пророкот од Дискантрија“

Во романов можеме да зборуваме за *другоста* од аспект на реалниот автор на романот³ и за *другоста* од аспект на ликовите во романот (Василиј и Теофилакт).

Согледувајќи ја основната порака на романот заклучуваме дека реалниот автор, Драги Михајловски во својот роман ги обработува прашањата за идентитетот, политиката, културата и различноста меѓу Македонците и Теофилакт, односно различноста меѓу Македонците и Грците од друга страна. Тој зборува за идеолошките судири и полемики помеѓу преданите потомци на времето (примитивните Македонци)⁴ и решителните жители на просторот (Грците) со тоа што ги осудува сите оние чијашто просторна хемиосфера е надвор од ѕидот, а ги поставува по една супериорна позиција оние кои се во потрага по својот идентитет – Македонците.

Во наративната програма, пак, на романот „Пророкот од Дискантрија“ е претставена една спротивна состојба и гледиште во односот супериорност – инфериорност меѓу културите, нациите и политиките, особено од аспект на архиепископот Теофилакт и од луѓето од Грција. Кај нив е присутно градењето на сопствениот позитивен идентитет преку омаловажувањето на другиот, односно афирмација што се засновува врз стигматизација и оцрнување на другиот (Македонците).

4.1. Прашањето за идентитетот, името и јазикот

Станува збор за проблематизирање на името на македонскиот народ и името на македонската држава.

Името претставува една од категориите со чијашто помош се врши идентификација. Националното име е еден од најзначајните сегменти на човековиот идентитет и токму затоа каква и да е промена во неговата структура не може да значи ништо друго освен губење на препознатливиот национален идентитет. Проблематизирањето на името автоматски означува проблематизирање на идентитетот. Во овој роман конкретно станува збор за негирање на националниот идентитет на македонскиот народ. Особеност на првиот дел на романот е обезименувањето, додека особеност на вториот дел на романот е реноминацијата.

Во романот се потенцираат честите реноминации на македонскиот народ. Теофилакт овој народ го реномира во „Бугари“, „смирливи варвари“...

„Ене ги твоите некогашни варвари што ти ги прекрсти во Бугари како

³ Реален автор е писателот од животната стварност, личноста која физички го пишува наративниот текст. Тоа е авторот на книжевното дело од нашата реалност, личност со име и презиме, човек од „крв и од месо“ (Младеноски 2012: 31).

⁴ Примитивизмот е потрага по потеклото и апсолути, по недопрена природа и неконтаминирана човечност. Тоа е антирационалистичка и антиматеријалистичка филозофија, побуна против доминацијата на модерниот запад и неговата заснованост врз науката, рационализмот, индустријализмот. Во темпорална смисла, светот на „примитивното“ е статичен свет вон време сфатено како стока со употребна вредност и мерено со часовник, надвор од историјата, напредокот и промените (Цепароски, 2007: 65).

секојдневно буфтаат во сидот, во бедемот твој што значи име“ (Михајловски, 2007: 18).

Драги Михајловски го опишува и влијанието на силите од надвор преку зборовите на пророкот Василиј, со кои ја покажува непросветленоста на нашиот народ кои се сметаат себе за инфериорни во однос кон другите. Тие за себе мислат дека се прост народ.

„Ти штотуку дојден од Цариград со сета своја надменост на човек од дворот, одлично упатен во историјата на старите народи, во реториката, музиката, филозофијата, медицината, а јас простодушно селанче со петнаесетгодини поуки во учењето на нашиот поп Богомил“ (Михајловски, 2007: 15).

Во романот, Теофилакт го оцрнува и омаловажува и македонскиот (словенскиот) јазик, прашање со кое уште еднаш се засегнува идентитетот на Македонците и се нагласува идејата за европскиот идентитет како супериорен во споредба со сите неевропски народи и култури.

„Дојде глас дека ти си рекол оти словенскиот е недостоен на него да се врши богослужбата“ (Михајловски, 2007: 29).

Ефектот на реноминацијата, во вториот дел од романот е Дискантрија.⁵ Сето тоа се прави под притисок на западноевропската дипломатија. Оваа ситуација е актуелна и за денешнава политика на нашите соседи кои се стремат кон тоа да ни ја преименуваат државата.

„Сфатив дека сè е променето. Од големата, убава и складна варварска земја сега само еден мал, главно планински дел, беше станал самостојна државичка опкружена од три страни со стрмни провалии, а од четвртата, јужната, кон која од пред две години беше тргнал овој народ за конечно да стигне до својата многусонувана цен – Европа, се имаше кренато тој проклет сид и не оставаше ни живо пиле да прелета“ (Михајловски, 2007: 126).

4.2. Богомилското движење – христијанството

Како елемент со кој се конструира раскажувањето во романот е и инволвирањето на основните постулати на богомилското движење на македонската земја. Богомилството е верско, но и политичко и социјално движење кое се појавило во Македонија во 10 век и кое подоцна се проширило на Балканскиот Полуостров и во некои западноевропски земји. Во основата на Богомилството лежи неговата спротивставеност кон основните постулати на христијанството. Во основата на ова движење е дуализмот и мислењето дека се што е небесно и духовно е творба на Бога, а сè што е земно и телесно е творба на ѓаволот, сатаната. Богомилите не го почитувале крстот, не се крстеле пред

⁵ *Дис*: во сложени зборови значи двапати, двојно. Во контекст со „земја“ тоа изгледа вака: „двапати земја“, „двојна земја“. Натомошната имплицативна транскрипција на синтагмите покажува дека станува збор за „земја која е двапати именувана“, односно „земја со двојно име“.

Дис: во сложени зборови, како префикс, значи „не“. Во контекст со земја се добива „не земја“. Значи, станува збор за „земја“ која ги губи сите атрибути.

Дис: во сложени зборови, како префикс којшто со своето значење одговара на нашето „раз-“ и изразува разидување, раздвојување, спротивност воопшто. Во контекст со „земја“ имплицира земја на разидувања (во врска со името), раздвоена земја (Младеноски, Современост бр.5, 2004).

иконите, не ја признавале причесната, а за светите мошти велеле дека се само обични коски. Заради своите верувања богомилите биле негирани од страна на христијанската црква, чиј претставник е Теофилакт. За него богомилите се оние *другите*, оние *грешните*, *лошите*, *различните*. За разлика од нив, христијанската вера и христијаните се *традиционални*, *рационални*, *добесни*, *зрели* и *нормални*.

4.3. Угорницата

Угорницата е просторна категорија, односно проксемички код. Просторот којшто е дефиниран со поимот угорница подразбира ограниченост со две точки. Едната од тие две точки се наоѓа на пониско рамниште од другата точка. Угорницата претставува код којшто ја надополнува наративната програма чија цел е да ги експлицира категориите мака, несреќа, болка, тага кај народот чиј национален идентитет се уништува.

4.4. Паралелизам Исус – Василиј

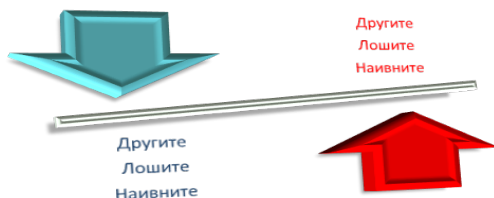
Она што е интересно во романот е што постојат и „јас и вие“ и во просторната семиосфера внатре во границите на сидот. Тоа е поделбата на пророкот Василиј (јас) и останатите Македонци (вие/другите). Ова се согледува преку споредба на чудата на Исус со чудата на Василиј.

Во наративната структура на „Пророкот од Дискантрија“ се инволвирани новозаветни приказни поврзани со Исус Христос со помош на инструментите на модификацијата. Станува збор за разобличување на чудата за Исус односно обид тие чуда да се разгатнат преку еден рационален систем за декорирање.

Василиј зборува за непросветеноста, односно за простотилакот и суеверието на својот народ, народ кој не може рационално да размислува и да си ги објаснува нештата и заради тоа почнува да верува во чуда, во некоја повисока сила. Во овој однос Василиј е оној супериорниот кој има моќ да разбере што се случува и тоа да го насочи во своја корист. Тој сфаќајќи ја простотата, добрината и непросветеноста на својот народ успева да се издигне на едно повисоко ниво и да стане супериорен во однос на обичниот народ – инфериорните.

4.5. Црвениот воз и синиот воз

„Се работеше за бојата на возот. Сите беа за правењето на возот и сите учествуваа во тоа но кога дојде време тој да се обои, луѓето неочекувано се поделија. Едни велеа дека нашата традиционална боја е црвената, други сината“ (Михајловски, 2007: 168).

Слика бр. 2

Секој од припадниците на црвените или пак на сините за себе е супериорен во однос на другите. Оваа ситуација е актуелна и денес, преку политичките партии во Р. Македонија и нивните препознатливи бои: сина – црвена боја.

4.6. Дигиталната *другост*

Дигиталната *другост* исто така е присутна во романот. Телевизијата, новиот изум е еден вид „комуникациско оружје“ на црвените и сините. Преку телевизијата се доаѓа до едно хипертекстуално „читање“ на ставовите на луѓето кои директно влијаат врз популацијата.

„И она што дотогаш беше, на некој начин, табу тема за сите, тајна за која сите знаеја, а никој не сакаше никаде да ја спомене, наеднаш стана јавна тема број еден. Најмногу поради телевизијата, изум за кој треба со денови да ти говорам ама пак нема да сфатиш. Оеднаш, како некоја бела чума, сите почнаа да говорат за него. Излегуваа разни луѓе на оваа телевизија за која ти говорам и по цел ден расправаа на оваа една те иста тема. Требаше да видиш како потомците на некогашните твои парици сега стросани во прикладни сакоа, со ученост на која би му позавидел и самиот Михаел Псел, жолчно расправаа за сидот“ (Михајловски, 2007: 124).

5. Видови интеркултурна комуникација

Во рамките на културната теорија веќе темелно е утврдено дека ние кога го градиме и кога го откриваме сопствениот идентитет тоа не го правиме во никаква изолација од „другите“ туку низ еден постојан дијалог/интеракција со нив.

„Терминот *интеракција* во својата етимолошка основа го има значењето на меѓусебно дејство, зависност на два ентитета коишто остваруваат некаков контакт т.е. доаѓаат во меѓусебен допир.

Постојат два вида на заемно дејство:

- расистичка интеркултурна комуникација;
- толерантна интеркултурна комуникација.

Првиот вид се однесува на поставувањето на релацијата супериорност – инфериорност, а вториот на почитувањето на дистинктивните сегменти од културата на Другиот“ (Младеноски, 2016: 119)

6. Видови интеркултурна комуникација во романот „Пророкот од Дискантрија“

Во романот „Пророкот од Дискантрија“ е присутна и расистичката интеркултурна комуникација и толерантната интеркултурна комуникација.

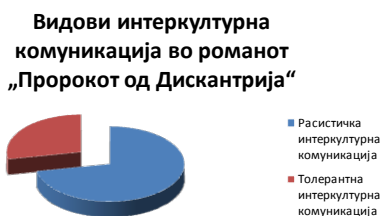
6.1. Расистичка интеркултурна комуникација во романот „Пророкот од Дискантрија“

Овој вид на интеркултурна комуникација е застапен низ целата наративна програма на овој роман. Тоа се оние делови во кои архиепископот Теофилакт и Грците ја поставуваат релацијата супериорност – инфериорност, релација во

која македонскиот народ се наоѓа во потчинета положба, тие се оние другите, безимените, потчинените, непознатите, простите, немоќните... За разлика од ние, Теофилакт и Грците се супериорните, познатите, оние што владеат, паметните, моќните.

6.2. Толерантна интеркултурна комуникација

Овој вид на интеркултурна комуникација е застапена пред сè преку реалиот автор и преку ликот на пророкот Василиј. Овие два лика укажуваат на разликите помеѓу нив и останатите, но не со цел да покажат некоја супериорност, туку за да влијаат врз Македонците, врз нивната свест и да ги поттикнат да се борат за своите права, за својата нација, култура и јазик.

Слика бр. 3

7. Заклучок

Од претходнава анализа на романот „Пророкот од Дискантрија“ од Драги Михајловски можеме да заклучиме дека во него има едно множество од аспекти на *другоста* кои меѓу себе се испреплетуваат и надополнуваат и така ја градат оваа сложена, но и совршена наративна структура на романот.

Во романот доминира расистичката интеркултурна комуникација, но во помал степен е застапена и толерантната интеркултурна комуникација.

Во романот „Пророкот од Дискантрија“ се опфатени повеќе аспекти на *другоста* кои се поврзуваат со прашањата за македонскиот идентитет, јазик, култура, религија.

Откривајќи ги аспектите на *другоста* индиректно го засегаме и прашањето за супериорноста и инфериорноста на културите што доаѓаат во меѓусебен допир. Ова гледиште за поделбата на супериорни и инфериорни култури е доказ дека отсекогаш се вршела дистинкција меѓу културите и дека секогаш се застапени негативните интеркултурни перцепции на *другоста*. Со ова ја откриваме и основната идеја на авторот Драги Михајловски, која може да се протолкува и како еден повик до македонскиот народ за едно будење, за спознавање и почитување на себеси, за откривање на нашиот идентитет и потврда за постоењето на нашиот посебен јазик, култура, религија и идентитет.

Користена литература

1. *Аспекти на другоста: зборник по културологија* (2007). Приредувач Иван Цепаровски. Скопје: Евро-Балкан Прес, Менора.
2. Лотман Јуриј М. (2006). *Семиосфера: во световите на мислењето*. Превод Марија Ѓорѓиева. Скопје: Три.
3. Младеноски, Ранко (2004). Современост бр. 5: *Наративните сегменти во романот „Пророкот од Дискантрија“ од Драги Михајловски (втор дел)*.
4. Михајловски, Драги (2007). *Пророкот од Дискантрија*. Скопје: Каприкорнус.
5. Младеноски, Ранко (2012). *Наратологија*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет.
6. Младеноски, Ранко (2016). *Александар III Македонски во македонската книжевност*. Скопје: Македоника литера.
7. Саид Едвард (2003). *Ориентализам: западни концепции за Ориентот*. Превод Зоран Анчевски. Скопје: Магор.

Методика

Марија ТОДОРОВА¹
Весна КОЦЕВА²

УДК: 37.043
Стручен труд
Professional paper

КОМПОНЕНТИ НА НАСТАВАТА CLIL

Апстракт: Во овој труд се појаснува поимот CLIL (Content and Language Integrated Learning) и се претставува како нов модел на настава кој ќе ги задоволи потребите на современото општество и ќе одговори на современите барања и предизвици. Целта на овој труд е да се истакнат компонентите на CLIL и да се потенцира улогата на наставниците и учениците како директни учесници во наставниот процес.

Клучни зборови: *интегрирано учење, CLIL, странски јазик, наставник, ученик.*

Marija TODOROVA³
Vesna KOCEVA⁴

COMPONENTS OF CLIL

Abstract: This paper clarifies the term CLIL (Content and Language Integrated Learning) as a new model of education that will meet the needs of our modern society with all of its modern requirements and challenges. The purpose of this paper is to explain the components of CLIL and to underline the roles of both, students and teachers as direct participants in the teaching-learning process.

Key words: *integrated learning, CLIL, second language, teacher, student.*

Вовед

Многујазичноста и изучувањето на странски јазици се дел од политиката на Европската Унија. Со Договорот за Европска Унија (Мастришкиот договор) се донесе одлука за зачувување на јазичната и културната разновидност во Европа со цел да се постигне единство односно Европска Унија преку одржување на разновидност. Поради фактот дека многујазичноста стана политичка цел, но и политичка неопходност во Европа, земјите членки на Европската Унија треба да се стремат кон промени во своите образовни системи. Наставата по странски

¹ Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип marija.todorova@ugd.edu.mk

² Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип vesna.koceva@ugd.edu.mk

³ Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia marija.todorova@ugd.edu.mk

⁴ Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia vesna.koceva@ugd.edu.mk

јазик треба да вклучи пристап со кој ќе се постигне соодветен степен на владеење на неколку јазици, односно компетенција која не би можела да се постигне во рамките на традиционалната настава по странски јазик. Постојат голем број на т.н. посткомуникативни пристапи за изучување на странски јазик, меѓу кои како еден од најпопуларните низ цела Европа се издвојува наставата CLIL т.е. интегрирано учење на содржина и на јазик.

Овој вид на настава во кој јазикот има посредна улога за прв пат почнал да се употребува во XIX век во Луксембург и во Малта, а веќе во триесеттите и четириесеттите години на XX век во заедници со јазични малцинствата (Унгарија, Германија, Велика Британија итн.) (Eurydice, 2006:14). Подоцна, помеѓу 1970 и 1980 година, наставата CLIL станала дел од образовните програми во Канада, каде што нејазичните предмети биле предавани на француски јазик на ученици, говорители на англиски јазик (Dalton – Puffer, 2008:200).

CLIL претставува посебен вид настава која подразбира интегрирано усвојување на странски јазик и на нејазична содржина на некој училиштен предмет (Coyle et al., 2010:1). Имено, станува збор за метод во кој јазикот и нејазичната содржина имаат еднаква важност и заедно претставуваат предмет на настава. Оваа двојна цел бара посебен наставен приод, бидејќи усвојувањето на нејазичниот предмет не се одвива на странски јазик, туку заедно со него, со негово посредување. Неопходно е да се истакне дека CLIL не претставува нова форма на настава по странски јазици или по нејазични предмети, туку станува збор за метод кој подразбира иновативно спојување на овие две форми на настава (Coyle et al. 2010:1).

Наставата CLIL не треба да биде елитистичка форма на образование. Во принцип, сите ученици, без оглед на нивните когнитивни способности, можат да бидат дел од овој тип на настава и тоа треба да биде слободен избор на учениците и нивните родители. Секое училиште треба да одлучи за критериумите за селекција на кандидатите на пр. за јазичните предуслови за запишување, иако повеќето училишта сметаат дека е потребно, учениците да имаат претходни познавања на вториот јазик пред да започнат со наставата CLIL.

Да се употребува еден јазик е многу повеќе од познавање само на зборови и граматика или правилно изразување со совршено конструирани реченици. Учење на јазик е една работа, а учење како да се применува истиот за различни цели е друга. На пр., зависно од индивидуалните вештини кои ги поседуваат, луѓето кои зборуваат еден ист јазик не го користат на ист начин. Затоа, треба да се истакне дека подеднакво е важно не само да се зборува јазикот туку и да се размислува на истиот. Наставата CLIL не се фокусира само на јазичната компетенција, туку исто така влијае и врз концептуализацијата односно врз начинот на кој ние размислуваме и разбираме различни концепти. Овој пристап ни овозможува не само да го научиме јазикот туку да научиме и да размислуваме на истиот. Тоа значи дека во текот на овој вид на настава, младите го употребуваат јазикот на начин кој им овозможува да се фокусираат главно на темата за учење а индиректно да „заборават“ на јазикот.

Наставни предмети и јазици

Многу истражувачи и научници се обидуваат да утврдат кои предмети би требало да се вклучат во наставата CLIL и дали некои од нив се посоодветни за примена на таков вид на настава од други. Во некои земји, изборот на предметите е регулиран од страна на локалните власти, додека пак во други, наставниците одлучуваат за тоа. Добро квалификуван и искусен наставник има способност да одлучи која форма на настава е соодветна за конкретни цели на учење, дали тоа би било на пример, фронтална форма на работа, работа во пар или групи, или пак тоа би било реализирање на наставната содржина преку странски јазик. Сите нејазични предмети можат да се предаваат односно да се изучуваат преку странски јазик, без разлика дали станува збор за предмети кои се базираат на вербална комуникација (историја, филозофија, политички науки итн.) или пак предмети за кои се користат невербални комуникациски, визуелни и графички материјали за да се разјаснат наставните содржини (физичко образование, биологија, географија и др.). Научниците сметаат дека за изучување на некој од предметите од втората група не би требало да има предуслов за степенот на владеење на странскиот јазик. Имено, учениците можат да бидат со различно ниво на владеење на јазикот, бидејќи недостатоците во однос на јазичната компетенција наставникот може умешно да ги прикрие со други информации кои се подостапни за учениците. Додека пак, за да се разбере наставната содржина на предметите кои се базираат повеќе на вербална комуникација, од учениците се бара да поседуваат повисоко ниво на јазична компетенција особено ако странскиот јазик не е близок на мајчиниот јазик на ученикот. Преку изучување на овие предмети, учениците учат да го користат странскиот јазик за да дискутираат, да даваат мислења, да ги бранат своите ставови итн.

При изборот на предмети треба да се земе предвид и фактот дека при нивното изучување можат да се усвојат општ и специјализиран јазик. Иако во наставата на сите предмети во поголема или помала мера се користи општ странски јазик, сепак може да се направи разлика помеѓу предмети од општествените и хуманистичките науки од една страна и техничките и научните предмети од друга страна. Во наставата по предмети од првата група повеќе се користи општ јазик т.е. оној што се чита во весници, што се користи во секојдневни разговори меѓу луѓето, што се слуша на телевизија итн. Техничкиот и научниот т.е. специјализираниот јазик е богат со зборови специфични за одредена област и типични граматички структури, кои учениците треба да ги совладаат со цел успешно да се справат со различните теми од областа.

Учениците во наставата CLIL

Во наставата CLIL учениците мора да го владеат јазикот на кој се предава нејазичната содржина (Bentley, 2010: 11), особено лексиката, граматичките структури и функционалните аспекти на јазикот кои се карактеристични за нејазичниот предмет. Знаењето на јазикот е неопходно за да можат учениците да ја разберат содржината, но и да ги пренесат своите идеи. Не можеме да го поистоветиме учењето на нејазичен предмет преку странски јазик со учење на странски јазик или учење на нејазичен предмет на мајчин јазик. За успешна

реализација на наставата CLIL, наставникот треба да направи анализа на наставната тема, да утврди кои јазични вештини се потребни и соодветно на тоа да испланира и подготви јазичен материјал.

Наставата CLIL им овозможува на учениците да го користат странскиот јазик во различни контексти на општествениот живот, а преку учењето на наставната содржина да ги развијат своите интеркултурни и јазични вештини. Покрај лингвистичките и образовните цели, овој вид на настава има и социоекономска цел т.е. да ги подготви учениците за живот во едно многујазично општество обезбедувајќи ги со ресурси за пазарот на трудот, како и социокултурна цел овозможувајќи им да покажат почит и толеранција кон другите култури.

Учениците кои учествувале во CLIL настава покажуваат подобри резултати во владеењето на странскиот јазик односно тие се стекнале со повисок степен на познавање на странскиот јазик во однос на учениците кои биле дел од традиционалната настава по странски јазик (Wesche, 2002). Исто така, учениците кои биле дел од CLIL или од други слични програми покажале скоро исти или подобри резултати на тестирањата на јазични вештини кои ги постигнува ученикот во областа на прв јазик во споредба со учениците кои го усвојувале истиот како дел од еднојазични програми (Baker, 2006). Тоа се должи на меѓусебната поврзаност помеѓу првиот и вториот јазик и нивниот паралелен развој (Cummins, 1979). Добрите резултати во владеењето на странскиот јазик позитивно се одразуваат и на степенот на владеење на мајчиниот јазик. И покрај тоа што наставата CLIL ги покрива истите наставни содржини кои се опфатени и во еднојазичните програми, сепак може да се истакне дека учениците од наставата CLIL иако ја учеле наставната содржина на странски јазик сепак покажале подобри резултати на тестовите за оценување на знаењето по нејазичен предмет, за разлика од учениците кои го учеле на мајчин јазик (Dalton-Puffer, 2008). И за крај, треба да се истакне дека учениците, учесници во наставата CLIL, покажуваат повисоко ниво на интеркултурна компетенција, како и позитивни ставови кон другите култури (Lasagabaster & Sierra, 2009; Rodríguez & Puyal, 2012; Sudhoff, 2010). Интеркултурната компетенција е од голема важност за севкупните образовни искуства на учениците, вклучувајќи ги и вештините за подобро разбирање на себеси и на другите, и за вреднување и користење на сопственото знаење.

Наставниците во наставата CLIL

CLIL како иновативен образовен концепт може успешно да се реализира само во земји кои располагаат со наставнички кадар односно доволен број наставници кои можат да предаваат нејазични содржини преку странски јазик т.е. наставници кои не се само квалификувани за нејазични предмети или за странски јазици, туку тие исто така треба да се запознати и со овој концепт како пристап за интегрирано учење на содржина и на јазик.

Денес во поголем дел од училиштата во нашата земја не е можно предметните наставници да работат како наставници на CLIL, бидејќи тие не ги поседуваат потребните јазични компетенции за да предаваат на странски јазик.

Но, заедничка работа односно соработка помеѓу наставниците по нејазичен предмет и наставниците по јазик засега би било одлично решение. Се разбира, ова ќе бара максимална посветеност и труд од страна на сите учесници вклучени во процесот на наставата. Иако, на почеток, ова би делувало заплашувачки дури и за поiskusните наставници без разлика дали станува збор за предметни или јазични, сепак веруваме дека кога би се надминале недостатоците, овој вид на настава ќе има голем придонес како за учениците така и за наставниците. За надминување на недостатоците и за успешно реализирање на наставата CLIL, секако од голема важност е да се организираат и реализираат соодветни програми за обука на наставниците, кои пак од друга страна ќе бидат подготвени за предизвиците со кои ќе се соочуваат во иднина. Во некои европски земји веќе е достапна обука на наставници за оние кои сакаат да се вклучат во CLIL. На пример, во земјите како што се Финска, Норвешка и Германија веќе се воведени вакви програми т.е. програми што им овозможуваат на идните наставници да се усовршат и за содржината на нејазичниот предмет и за странскиот јазик, и поради тоа спроведувањето на наставата CLIL најверојатно ќе покаже добри резултати (Marsh, 2002). Меѓутоа, во нашата земја како и во многу други ситуацијата е малку поразлична. Нашиот образовен систем, во рамките на додипломските или постдипломските студии, нуди програми кои се фокусираат или само на содржината на предметот или само на јазикот односно се произведува квалитетен наставнички кадар или по нејазични предмети или по странски јазици. Но, и покрај тоа што секоја земја си има своја образовна политика, сепак подобро би било идните наставници да бидат поотворени кон новите предизвици и максимално да се вложат во своето усовршување, со цел да се приспособат на идните потреби. Специјализираните курсеви за обука на наставници за CLIL можат да бидат организирани како заеднички курсеви за наставници по нејазичен предмет и за наставници по јазик. Таквите курсеви овозможуваат усвојување на втор јазик и усвојување на наставна содржина од нејазичен предмет. Квалификуван наставник, учесник во наставата CLIL треба да може да изготви кохерентни оперативни планови за наставните часови земајќи ги предвид целите, потребите и специфичноста на CLIL; конкретно да ги планира и организира лекциите земајќи ги предвид јазичните и когнитивните вештини кои се потребни за да се реализираат различни активности на странски јазик; да обезбеди континуитет и напредок при изучувањето на нејазичниот предмет и странскиот односно вториот јазик и да ја одржи врската т.е. поврзаноста помеѓу нив; да применува наставни стратегии соодветни на возраста, јазичната компетентност, општата способност и успехот на учениците; да ја предава содржината на нејазичниот предмет на јасен, контекстуализиран, стимулирачки и интерактивен начин; да придонесе за развојот на јазичните и комуникациските вештини на учениците и, за крај, да покаже способност за правилен избор и користење на соодветни ресурси, вклучувајќи ја и информатичката технологија. За да се развијат како професионалци за спроведување на наставата CLIL, исто така, пожелно е наставниците да формираат или да се вклучат во професионална заедница за учење, каде што ќе имаат двојна улога, улога на наставници но и на ученици. Тоа вклучува споделување на сопственото разбирање на она што

треба да се поучи или научи, трансформирање на своите идеи во активности за учење и поучување и, на крај, донесување на одлуки за оптимална организација на средината за учење проследено со нови разбирања за наставниот процес. Праксата покажала дека овој флексибилен и ефективен пристап има позитивно влијание врз професионалниот развој на наставниците.

Заклучок

Откако разгледавме некои од клучните прашања поврзани со пристапот CLIL и неговото имплементирање во наставата, тешко е да кажеме дека е приод на иднината во нашата земја. Воведувањето на наставата CLIL ќе бара не само време и пари, туку и некои културни промени кои се неопходни за да можат наставниците и учениците успешно да се приспособат на овој пристап. Од суштинско значење е и соработката со професионални заедници за учење, за заемна поддршка и размена на идеи. Исто така, од фундаментално значење е адекватното планирање и размислување за тоа како интегрираното учење на содржина и на јазик може соодветно да се приспособи на нашите средини за учење. Ние, како професионални наставници, имаме одговорност да ја промовираме наставата CLIL, истакнувајќи ги нејзините предности, со цел да се зголеми довербата во овој нов, иновативен модел и да се имплементира во училиштата во нашата земја.

Користена литература

1. Baker, C. (2006) Foundations of bilingual education and bilingualism, Bristol, Multilingual matters.
2. Beacco, J.C. & Byram, M. (2003) Guide for the Development of Language Education Policies in Europe: from Linguistic Diversity to Plurilingual Education. Strasbourg: Language Policy Division. Council of Europe.
3. Bentley K. (2010). The Teaching Knowledge Test Course. CLIL Module. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Coyle, D. Hood, P. & Marsh, D. (2010). CLIL. Content and Language Integrated Learning. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Cummins, J. (1979). Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children, Review of Educational Research 49.
6. Dale, L. & Tanner, R. (2012). CLIL Activities. A resource for subject and language teachers. Cambridge: Cambridge University Press
7. Dalton-Puffer, C. (2008). Outcomes and processes in Content and Language Integrated learning (CLIL): Current research from Europe. U: Delanoy, W. & Volkman, L. (prij.) Future Perspectives for English Language Teaching. Heidelberg: Carl Winter.
8. De Graaff, R., Koopman, G.J., Anikina, Y., & Westhoff, G. (2007). An Observation Tool for Effective L2 Pedagogy in Content and Language Integrated Learning (CLIL). International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 10 (5).

9. Eurydice (2006). *Apprendimento integrato do lingua e contenuto (Content and Language Integrated Learning – CLIL) nella scuola in Europa*. Bruxelles: Commissione europea.
10. Freddi, G. (1992) *Bilinguismo e biculturalismo*. U: Balboni, P.E. (prir.) (1999) *Educazione bilingue*. Perugia: Guerra Edizioni
11. Gajo, L. (2007). Linguistic knowledge and Subject knowledge: how does bilingualism contribute to subject development?. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 10 (5).
12. Hamers, J. F. & Blanc, M. H. A. (1989). *Bilinguality & Bilingualism*. Cambridge: Cambridge University Press.
13. Lasagabaster, D. and Sierra, J.M. 2009, “Immersion and CLIL in English: more differences than similarities, *ELT Journal*, 10.1093/elt/ccpo82.
14. Lorenzo, F. (2008). Instructional discourse in bilingual settings: an empirical study of linguistic adjustments in CLIL. *Language Learning Journal*, 36 (1).
15. Lyster, R. (2007). *Learning and teaching languages through Content; A counter-balanced approach*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.
16. Marsh, D. (2002) *CLIL/EMILE - The European Dimension: Action, trends and Foresight Potential*. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Finland.
17. Marsh, D., Maljers, A & Hartiala, A-K. (2001). *Profiling European CLIL Classrooms*. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Finland.
18. Mehisto, P., Marsh, D. & Frigols, M.J. (2008) *Uncovering CLIL. Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education*. Oxford: Macmillan Education.
19. Navés, T. (2009). *Effective CLIL programmes*. In Ruiz de Zarobe, Y. and Jimenez Catalan, R.M. (eds.), *CLIL: evidence from research in Europe*. Bristol: Multilingual Matters.
20. Rodriguez, L.M.G., and Puyal, M.B. (2012). *Promoting intercultural competence through literature in CLIL contexts*. *Journal of the Spanish Association of Anglo-American Studies*, 34(2).
21. Serragiotto, G. (2003). *C.L.I.L. Apprendere insieme una lingua e contenuti non linguistici*. Perugia: Guerra Edizioni, Welland Ontario: Soleil.
22. Sudhoff, J. (2010). *CLIL and intercultural communicative competence: Foundations and approaches towards a fusion*. *International CLIL Research Journal*, 1(3).
23. Wesche, M. 2002. *Early French immersion: How has the original Canadian model stood the test of time?* In *An integrated view of language development: Papers in honour of Henning Wode*, ed. P. Burmeister, T. Piske, and A. Rohde, 357-79. Germany: Wissenschaftlicher Verlag Traer.

Марија ТОДОРОВА¹

УДК: 378.091.214(4)

Стручен труд

Professional paper

ПРИДОБИВКИ ОД ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА НА ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Апстракт: Во овој труд се разгледуваат суштинските придобивки од интернационализацијата на високото образование, се појаснува улогата на владите и институциите во процесот на интернационализација, се истакнува нејзината важност во нивното работење и, на крај, се даваат заклучоци и препораки за иднината на интернационализација на високото образование.

Клучни зборови: *интернационализација, високо образование, придобивки, програми, институции.*

Marija TODOROVA²

BENEFITS OF INTERNATIONALISATION OF HIGHER EDUCATION

Abstract: This paper examines the essential benefits of the internationalisation of higher education, clarifies the role of governments and institutions in the process of internationalisation, emphasizes its importance in their work, and finally gives conclusions and recommendations for the future of internationalisation of higher education.

Key words: *internationalisation, higher education, benefits, programs, institutions.*

Вовед

Интернационализацијата на високото образование во Европа како релативно нов феномен се појавува под влијание на глобализацијата на нашите економии и општества и постои повеќе од 20 години. Произлегува и е поттикната од Еразмус програмите, иницирани од Европската комисија. Освен врз интернационализацијата, Еразмус има огромно влијание и врз реформите во високото образование. Почна да се спроведува пилот-Европски кредит трансфер систем (ЕКТС) и се отвори пат за Болоњскиот процес и реализација на европското високо образование. Сето тоа овозможува соработка меѓу

¹ Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип marija.todorova@ugd.edu.mk

² Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia marija.todorova@ugd.edu.mk

Европа и остатокот од светот. Во последните 35 години, Програмата на Унијата „Хоризонт 2020“ – Рамковна програма за истражување и иновации (2014-2020) и слични на неа програми, исто така, имаат големо влијание врз интернационалната и европската димензија на високото образование.

Континуираниот политички, економски, социо-културен и академски развој директно влијае врз интернационализацијата на високото образование во институциите и нивните програми во различни региони и земји. Поради регионалните и националните разлики, може да се каже, не постои еден единствен модел којшто ќе одговара на сите институции и програми и во сите региони и земји.

Денес интернационализацијата е главна тема на национално и институционално ниво, како во Европа така и во повеќето земји во светот. Теоретски гледано, постојат сеопфатни и стратешки политики за интернационализација, но реалната слика покажува дека треба уште многу да се работи за да се оствари истата во многу земји, па дури и во Европа, која во целиот свет служи за пример за најдобра практика на интернационализацијата. Интернационализацијата на високото образование е динамичен процес кој постојано се менува како што се менуваат и нејзините цели, значење и стратегии. Институциите, земјите и регионите во различни делови на светот во различни временски периоди се стремат кон различни цели и учествуваат на различни начини во процесот на интернационализација на високото образование. Целите на интернационализацијата постојано се развиваат и вклучуваат едукација на глобалните граѓани, зголемување на капацитетот за истражување, остварување на приходи од школарините за меѓународни студенти и подобрување на институционалниот углед. Новите форми на интернационализација, како што се универзитетските кампуси во странство, програмите за учење на далечина, меѓународните образовни мрежи итн. ги дополнуваат традиционалните, како што се мобилност на студентите и наставниот и административниот кадар, промена на наставните програми и меѓународни институционални соработки за настава и истражување.

Очекувани придобивки од интернационализацијата на високото образование

Интернационализацијата не е цел сама по себе, туку двигател за промени и усовршување. Помага да се стекнат вештини кои би одговориле на потребите на 21 век и кои соодветно би одговарале на барањата и условите на конкретни работни места. Една од главните цели на интернационализираното високо образование е да обезбеди најрелевантно образование за студентите, кои ќе бидат идни академски граѓани, претприемачи и научници. Од друга страна пак, институциите можат да стекнат светска репутација, да добијат место во меѓународната заедница за високо образование и ќе можат подготвено и успешно да се соочат со предизвиците на глобализацијата.

Според Мармолејо (2010), првите пет причини за интернационализација на една институција се:

- да се подобри подготвеноста на студентите;
- да се интернационализираат наставните програми;
- да се подобри меѓународниот профил на институцијата;
- да се зајакне институционалниот капацитет за истражување и производство на знаење;
- да се прошират факултетите и кадарот на институцијата³.

Иако постојат многубројни варијации помеѓу земјите и институциите, сепак општоприфатено е дека интернационализацијата може да има големи придобивки за студентите, за факултетите и за институциите. Може да поттикне стратешко размислување што води кон иновации, да ги истакне предностите на модернизираниот облик на педагогијата, да поттикне соработка меѓу студентите и факултетите, да промовира нови пристапи кон оценување на знаењето а од културолошка гледна точка да им овозможи на учениците и наставниците да стекнат поголема свест за глобалните прашања и за тоа како образовните системи функционираат во другите земји со различни култури и јазик. Треба да се истакне дека веќе во поново време научните истражувања скоро целосно се интернационализирани, а истото се однесува и на научните проекти кои повеќе не можат да се реализираат само на национално ниво.

Владите како дел од интернационализацијата

Во последниве децении, интернационалната димензија во високото образование во Европа зазема централно место во програмите на европските и националните влади, на високообразованите институции и нивните претставнички тела, на студентските организации и агенции за акредитација.

Владата на секоја држава игра една од клучните улоги во процесот на интернационализација. Владината политика може да биде мотивирана од желбата да се привлечат квалификувани работници, да се извезуваат образовни услуги и да се развива земјата. Знаејќи дека кредибилитетот на нацијата ќе биде засегнат ако високообразовните институции ја злоупотребуваат меѓународната доверба, владите се стремат кон постигнување на двојна цел: поддршка за проширување на интернационализацијата и зачувување на квалитетот (Hénard, F., Diamond, L. & Roseveare, D., 2012: 9). Од друга страна пак, иако институциите добиваат поголема автономија, нивното проширување надвор од националните граници може да биде поттикнато или да биде попречено со некои од владините мерки. Така подобро би се разбрале недоследностите во однос на институционалните стратегии и националните политики во врска со интернационализацијата. Истражувањето на односите меѓу институциите и нивните влади е од најголема важност за разбирање на комплексноста на интернационализираното високо

³ Marmolejo, F. (2010). Internationalization of Higher Education: the Good, the Bad, and the Unexpected. The Chronicle of Higher Education. October 22, 2010. Преземено на 17 декември 2017 г. <http://chronicle.com/blogs/worldwise/internationalization-of-higher-education-the-good-the-bad-and-the-unexpected/27512>

образование. Овде се поставува прашањето: „Зошто интернационализацијата е важна за владите?“ – Бидејќи таа им овозможува (Hénard, F., Diamond, L. & Roseveare, D., 2012: 9):

- да развијат национални универзитетски системи во поширока, глобална рамка;
- да произведат квалификувана работна сила со глобална свест и мултикултурни компетенции;
- да користат јавни високообразовни фондови за промовирање на националното учество во глобалната економија на знаење;
- да имаат корист од трговијата со образовни услуги.

Институциите како дел од интернационализацијата

Иако многу институции припишуваат големо значење на интернационализацијата и ја гледаат како можност за зголемување на нивната вредност, сепак корисно би било да се истражи што значи тоа во пракса, односно кои се конкретните придобивки кои се очекуваат од процесот? Резултатите од глобалното истражување реализирано од страна на Меѓународната асоцијација на универзитети (IAU) покажуваат дека рангирањето по важност на придобивките од интернационализацијата на глобално ниво, во најголема мера зависи од тоа, за кој регион се однесува. Тие укажуваат дека институциите во различни региони во светот имаат различни придобивки, а тоа влијае на начинот на кој институциите во Европа и во светот ја спроведуваат интернационализацијата и на тоа на кои аспекти од нивните стратегии се фокусираат кога работат со различни партнери. На пр. во Европа на прво место е „подобрување на квалитетот на наставата и учењето“, во Азија или во Северна Америка на прво место е рангирано „зголемување на меѓународната свест кај учениците за да бидат подготвени да се соочуваат со глобалните проблеми“, додека пак приоритет на институциите во Африка е преку интернационализацијата да добијат зајакнат институционален капацитет за истражување и производство на знаење. Овде, повторно се поставува прашањето: „Зошто интернационализацијата е важна за високообразовните институции?“ – Бидејќи интернационализацијата им овозможува (Hénard, F., Diamond, L. & Roseveare, D., 2012: 9):

- да ја зголемат националната и меѓународната транспарентност;
- да ги искористат институционалните предности преку стратешки партнерства;
- да ја прошират академската заедница;
- да се мобилизираат внатрешните интелектуални ресурси;
- да додадат важни, современи резултати од учењето на искуството на учениците;
- да развиваат посилни истражувачки групи.

Иднината на интернационализацијата

Интернационализацијата ќе остане во центарот на вниманието на секоја високообразовна институција но, иако нејзиниот развој е стабилен на долгорочен

план, сепак постојат фактори кои може да влијаат на темпото на развојот (Altbach G. Ph. & Knight, J., 2007: 303):

- *Политичка реалност и национална безбедност.* Отежнатата постапка за добивање на виза, значителниот број на ограничувања на студирањето поради безбедносни причини и стравот од тероризам кај потенцијалните странски студенти може да влијаат врз приливот на странските студенти и врз интернационалното високо образование.
- *Владини политики и трошоците за студирање.* Големо влијание имаат и политиките во врска со трошоците за школување и надоместоците за виза и други документи.
- *Проширен домашен капацитет.* Ако земјите го зголемат пристапот до високото образование, особено за магистерските и докторските програми, тогаш би се намалил интересот за студирање во странство или за запишување на меѓународни студиски програми.
- *Англиски јазик.* Зголеменото користење на англискиот јазик како средство за истражување и учење во наставата, особено во рамките на постдипломските студии, може да го зголеми интересот за меѓународни студиски програми понудени од универзитетите на англиски јазик.
- *Интернационализација на наставните програми.* Студентите може да се заинтересираат за некои меѓународни студиски програми доколку наставните програми се блиски до моделите развиени во САД или во други развиени земји.
- *Обезбедување на квалитет и контрола.* Обезбедувањето на квалитет е голем проблем како во рамките на земјата така и на меѓународно ниво. Набљудувачите ги критикуваат многуте меѓународни програми за високо образование за ниските стандарди, но не успеваат да ги идентификуваат мерките за квалитет.
- *Европските политики и др.*

Заклучок

Имајќи ги предвид придобивките од интернационализација на високото образование, треба да се работи на поттикнување на институциите да направат стратегија која би имала позитивно влијание врз процесот на интернационализација, особено врз градењето партнерства, мобилност на студенти, настава на англиски јазик, привлекување на странски студенти, мобилност на кадар итн. Со добра стратегија за интернационализација би се зголемил бројот на институционалните партнерства со други региони и земји, би се зголемил бројот на странски студенти во земјата и на студенти кои сакаат да студираат во странство, наставата во сè поголема мера би се одвивала на англиски јазик, институциите би ангажирале повеќе кадар и истражувачи од странство, би се отвориле можности за нашиот кадар надвор од земјата. Сето ова индиректно ќе овозможи да се постигне трансфер на знаење и искуство, а со тоа и да се подобри квалитетот на високото образование.

Користена литература

1. Altbach G. Ph. & Knight, J. (2007). The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities. Journal of Studies in International Education.
2. Hénard, F., Diamond, L. & Roseveare, D. (2012). Approaches to Internationalisation and Their Implications for Strategic Management and Institutional Practice.
3. Knight, J. (2008). Higher education in turmoil. The changing world of internationalisation. Rotterdam, the Netherlands: Sense Publishers.
4. Marmolejo, F. (2010). Internationalization of Higher Education: the Good, the Bad, and the Unexpected. The Chronicle of Higher Education. October 22, 2010. Преземено на 17 декември 2017 г. <http://chronicle.com/blogs/worldwise/internationalization-of-higher-education-the-good-the-bad-and-the-unexpected/27512>

Преведување

Памела ФИЛИПОВСКА¹

УДК: 821.163.3-1:811.111'255.4

Стручен труд
Professional paper

АНАЛИЗА НА ПРЕВОДОТ НА ПЕСНАТА „ВЕЗИЛКА“ ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ НА АНГЛИСКИ ЈАЗИК

Апстракт: Во овој труд ќе го анализираме преводот на песната *Везилка* од Блаже Конески на повеќе рамништа: фонолошко, морфолошко, синтаксичко, лексичко и семантичко, а со тоа ќе ги откриеме проблемите и тешкотиите кои настануваат при преведување на песна која има богата историска позадина и изобилува со стилски фигури. На фонолошкото рамниште ќе ги воочиме римата, анафората и структурата на стихот; на морфосинтаксичко ниво ќе разгледаме дали има опчекорувања и инверзија. Потоа, на лексичко ниво ќе ги разгледаме зборовите кои претставуваат архаизми или такви кои оставаат посебен ефект врз читателот. При анализата ќе ги согледаме разликите и сличностите помеѓу англиската и македонската верзија, а со тоа ќе ја покажеме и врската помеѓу двата јазика, но и уникатноста и комплексноста при преведување на поезија. На крај, ќе ги сумираме анализите на отстапувањата при преводот на *Везилка* и причините поради кои сенаправени.

Клучни зборови: *превод, преведувачки рамништа, Везилка, англиски јазик, македонски јазик*

Pamela Filipovska²

ANALYSIS OF THE TRANSLATION OF THE SONG “EMBROIDERESS” BY BLAZE KONESKI IN ENGLISH LANGUAGE

Abstract: In this paper, we will deal with the analysis of the translation of the song *Vezilka* by Blaze Koneski, and we will analyze the translation of the text on multiple levels: phonological, morphological, syntactic, lexical and semantic, thus we will reveal the problems and difficulties that arise in translation of a song that has a rich historical background and abounds with figures of speech and hidden elements. At the phonological level, we will compare the rhyme, the anaphora, and the verse, at the morpho-syntactic level, we will consider whether there are anomalies and inversions. Furthermore, at the lexical level, we will look at the words that represent archaisms, or those that give a special effect to the poem and the reader. In the analysis, we will see the differences and similarities between the English and the Macedonian

¹ Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип filipovskapamela@yahoo.com

² Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia filipovskapamela@yahoo.com

translation, and thus we will show the connection between the two languages, as well as the uniqueness and complexity of translating poetry, and finally we will analyze whether there are major deviations in the translation of *Veziika*, whose translator is unknown, and why the deviations are made.

Keywords: *translation, English language, Embroideress, Macedonian language, translation levels*

1. Вовед

Преведувањето е универзална човекова активност која е неопходна за остварување контакти помеѓу заедници кои зборуваат различни јазици. Авторката Уртадо го дефинира преведувањето на следниот начин: „*преведувањето претставува процес на интерпретација и комуникација со цел еден текст кој се одвива во еден општествен контекст, и во кој учествуваат три фактори: ментален процес, текст и комуникативен акт, да се преформулира во друг текст, сместен во друг општествен контекст*“ (Никодиноска, 2009, стр. 19). Од друга страна, преводот е форма. За да се разбере како форма мора да се вратиме на оригиналот, зашто овој го содржи законот што го раководи преводот: неговата преводливост. Прашањето дали делото е преводливо има двојно значење. Дали воопшто ќе биде најден соодветен преведувач меѓу сите негови читатели, но и дали преводот ќе биде во склад со оригиналот? „Степенот до кој преводот успева да биде во склад со природата на оваа форма (се мисли на преобразувањето) е објективно одреден од преводливоста на оригиналот. Колку се пониски квалитетот и одличноста на неговиот јазик, толку е поголем степенот до кој тој е соопштување, толку е тој понеплодно поле за превод“ (Михајловски, 2006, стр. 236).

Колку е повисоко нивото на едно дело толку повеќе е возможно истото да биде преведено. Поезијата изобилува со стилски фигури кои ѝ даваат посебен ефект. Сепак, превод на поезија е прилично комплицирана задача и треба да се обрне внимание на повеќе аспекти. Дали е можно да се откријат сите значења во песната од која преведуваме? Може ли интерпретацијата на песната да претставува субјективно размислување? Дали сите значења можат да се вклопат во преводот/целниот јазик? (Francis, 2011, p. 3)³

За таа цел ќе го анализираме преводот на *Везилка* од Блаже Конески, кој се смета за втемелувач и еден од кодификаторите на современиот македонски литературен јазик. Понатаму ќе ги разгледаме сличностите и разликите помеѓу преводот и оригиналот и отстапувањата при преводот на *Везилка*, но и стилските фигури на секое ниво во песната. Од друга страна, бидејќи имаме анализа на поезија за превод, потребно е да разграничиме што претставува таа. Поимот поезија (ποίησις / poësis = творење, создавање) датира уште од античкиот период (Младеноски, 2014, стр. 13). Порано поезијата се однесувала само на

³ From a more abstract viewpoint, poetry translating even entails philosophical questions. Is it ever possible, for example, to know all the meanings in the ‘source’ poem that one translates from, or even any of them? Might understanding a poem, in other words, merely mean interpreting it from one’s own subjective viewpoint? Is it ever possible to convey all of one’s understanding in a ‘target poem’ –that is, in a poem rewritten into another (‘target’ or ‘receptor’) language.

Везилка

- 1) Везилке, кажи како да се роди
проста и строга македонска песна
од ова срце што со себе води
разговор ноќен во тревога бесна?
- 2) Два конца парај од срцето, драги
едниот црн е, а другиот црвен,
едниот буди морничави таги,
другиот копнеж и светол и стрвен.
- 3) Па со нив вези еднолична низа,
песна од копнеж и песна од мака,
ко јас што везам на ленена риза
ракав за бела невестинска рака.
- 4) Судбинско нешто се плело за века
од двете ниски, два созвучни збора,
едната буди темница што штрека,
другата буди вкрвавена зора.
- 5) Везилке, крени наведена лика,
погледај в небо во претпладне златно:
се зари таму и чудесна блика
твојата везба на синото платно.
- 6) За тебе нема ни вечерен запад,
ти - морно око на трепетна срна,
две бои таму ти горат и капат,
две шарки твои - црвена и црна.
- 7) Зар не се плашиш јаркоста нивна,
и најмил спомен дека ќе ти згасат?
Зошто се губиш, ти строга, ти дивна,
дните ти минат, прокоби се гласат.
- 8) И најмил спомен што в душа ми блесна
се гаси од нив ко цвеќе без боја.
Но ти што ловиш звук на чудна песна,
ти си ја кажа судбината своја.

Embroideress

- 1) Embroideress tell me how to give birth
to a song of pure Macedonian worth,
a song from a heart of turbulent thought
of words tossed at midnight and finally caught.
- 2) Two cherished threads unpick
from the depth of your heart
and weave them into fulfilling their part:
A black one to mourn of fearful sorrow unsaid
A red one to tell of yearning, longing and dread.
- 3) Then forming them into a cloth even and long
weave pain and longing into the song
as I am making from this flaxen band
an embroidered sleeve for a bride's white hand.
- 4) And a fate woven by age unbound
will be formed from two threads:
one harmonious sound.
From one a restless darkness is to be born
and the other will give birth to a bloody dawn.
- 5) Embroideress raise your lowered head
and look towards a horizon
of burning afternoon red
for there giving lustre
to the sky's blue pallor
Appears your handiwork in
all its magnificent colour.
- 6) But no evening sunset is there for your woe
Your weary eye of a trembling doe
For the black and red you are compelled to bind
Glows high above in colours that blind.
- 7) And are you not afraid
that the brilliance revealed
will eclipse all other memories
you may have concealed
But strict and divine,
your youth is now fading
And time is bringing days
that curses are made in.
- 8) My most treasured memory is but a dead flower
Compared to your task and your incredible power
For you hunted the sound of a song
And told with it your story
And sung your own fate.

уметничката литература, но во денешно време таа се однесува на литературата во форма на стихови. Во однос на претходно кажаното, ќе согледаме понатаму дали е можно сите фигури да се пренесат во преводот, а каде истите се заменети со други или воопшто не се пренесени.

2. Матрицанапреводливост (анализанафонолошко, морфосинтаксичко, лексичко и семантичко ниво)

2.1. Фонолошко ниво

Во оригиналот сите осум строфи се со по четири стиха, а во преводот втората четвртата, петтата, седмата и осмата строфа имаат и по пет, па и по осум стиха. Карактеристично за ова рамниште се и ритамот и римата. Бидејќи песната се состои од осум строфи, ќе ја разгледаме римата во рамките на секоја од нив.

Во првата строфа постои римување на првиот и третиот стих, и вториот и четвртиот, т.е среќаваме вкрстена рима. Па така се римуваат: „*роди-води*” и „*песна-бесна*”. Од втората строфа па натаму повторно е истата ситуација т.е во целата песна всушност римата е вкрстена како: „*драги-таги*”; „*црвен-стрвен*”; „*низа-риза*”; „*мака-рака*”; „*века-штрека*”; „*збора-зора*”; „*лика-блика*”; „*златно-платно*”; „*запад-капат*”; „*срна-црна*”; „*нивна-дивна*”; „*згасат-гласат*”; „*блесна-песна; боја-своја*”.

Понатаму, на ова рамниште во оригиналот на *Везилка* ќе ги разгледаме слоговите и какви се истите во рамките на секоја строфа. Па така, од вкупно осум строфи, во втора, трета и четвртата строфа постои единаесетерек т.е во секој стих од наведената строфа има по 11 слогови. Во првата строфа во првиот, вториот и четвртиот стих среќаваме единаесетерек, а во третиот стих десетерек. Во петтата строфа во првиот, третиот и четвртиот стих има единаесетерек, а во вториот стих дванаесетерек. Во шестата строфа во вториот, третиот и четвртиот стих среќаваме десетерек, а во првиот стих единаесетерек. Во седмата строфа во вториот, третиот и четвртиот стих забележуваме единаесетерек, а во првиот стих десетерек. Во последната строфа во вториот, третиот и четвртиот стих имаме единаесетерек, а во првиот стих дванаесетерек. Значи, можеме да увидиме дека во оригиналот сите строфи не се состојат од еднаков број на слогови во рамките на стиховите, од што можеме да изведеме заклучок дека стихот е слободен. Постои и анафора. Анафората е стилска фигура којашто подразбира повторување на еден или на повеќе зборови на почетокот од стиховите во една строфа (Младеноски, 2014, стр. 51). На фонолошко ниво, во втората строфа имаме анафора: зборот „*едниот*” се повторува на почетокот на два последователни стиха:

*едниот црн е, а другиот црвен,
едниот буди морничави таги.*

2.2. Морфосинтаксичко ниво

При анализата на еден поетски текст на морфолошко ниво треба да се обрне особено внимание на дистрибуцијата на морфолошките јазични единици, како

што се морфемите (коренски и службени), (Младеноски, 2014, стр. 83). Потоа на зборовните групи (видовите зборови) и граматичките категории (лице, број, род, време, начин, вид), на нивната повторливост и паралелност, па значењето на рамниште на стих и песна како целина. На рамништето на синтаксичката поетска структура од суштинско значење е специфичната уреденост на синтагмите и на речениците во конкретната песна, што е предмет на книжевно-теориска анализа (Младеноски, 2014, стр. 91). На синтаксичко ниво ги согледуваме категориите повторливост и еквивалентност, но и прирок, подмет, додатоци и редот на зборовите кои ни укажуваат на уреденоста на поетскиот текст. На морфосинтаксичко ниво, во рамките на првата строфа сретнуваме инверзија: „тревога бесна“, а граматички правилно би било да е „бесна тревога“ т.е. придавката да ѝ претходи на именката. Потоа во оригиналот сретнуваме „судбината своја“, значи повторно промена на збороредот т.е негова инверзија, а во првата строфа постои инверзија слична на претходната, наместо „ноќен разговор“ постои „разговор ноќен“, па уште една инверзија т.е „претпладне златно“, а не „златно претпладне“, како што налага граматичката норма. Потоа следува прашање со кое поетот бара совет од везилката и започнува разговор со дијаложка форма на неа:

*Везилке, кажи како да се роди
проста и строга македонска песна
од ова срце што со себе води
разговор ноќен во тревога бесна?*

На што последователно авторот добива одговор:

*- Два конца парај од срцето, драги,
едниот црн е, а другиот црвен,
едниот буди морничави таги,
другиот копнеж и светол и стрвен.*

2.3. Лексичко ниво

Јазикот на кој првично е напишана песната е македонски и истиот е поетски, апобудата на поетот да ја напише песната е тажната судбина на македонската *Везилка* со што на еден начин е претставена македонската историја преку везот. Во однос на лексиката, бидејќи се работи за поезија, се користат зборови кои останале низ вековите како еден вид литературно богатство за јазикот како: „парај“ што значи „кине“ или „стрвен“ т.е „лаком“, па „дивна“ односно „божествена“. Други вакви карактеристични зборови се „лика“ кое се однесува на лицето, погледот, „дните“ односно деновите, „прокоби“ се однесува на клетви и „јаркост“, се однесува на силата на везилката, нејзината посветеност, и „риза“ која се однесува на кошулата. Сите овие зборови претставуваат архаизми, односно: „дните“, „прокоби“ и „јаркост“ се типични архаизми кои луѓето порано ги користеле, а и денес ги спомнуваат, и: „парај“, „стрвен“ (денес се користи почесто кине и лаком) и „дивна“ (србизам за прекрасна). Во песната се користи силно обоена лексика, со цел да се создаде моќна поетска слика која ќе остави длабок впечаток на читателот.

2.4. Семантичко ниво

Во однос на семантичкото ниво забележуваме низа стилски фигури, украсни елементи и симболи кои укажуваат на нешто сосем друго под површината на формата.

Компарација

Во следните стихови сретнуваме компарација, везената ленена риза е споредена со песната од копнеж и мака која ја пишува поетот:

*Па со нив вези еднолична низа,
песна од копнеж и песна од мака,
ко јас што везам на ленена риза
ракав за бела невестинска рака.*

Па, постои повторно компарација на авторот со „еднолична низа и спомен како цвеќе без боја”.

Епитет

Во песната сретнуваме и стилски фигури како епитет, што претставува украсен збор, па така во рамките на целата песна во оригиналот ги забележуваме следните епитети: во првата строфа се *проста; строга македонска песна; ноќен разговор и тревога бесна*; во втората строфа: *два конца; морничави таги; светол и стрвен копнеж*; во трета строфа: *еднолична низа; ленена риза; бела невестинска рака*; во четвртата строфа: *созвучни збора; вкрвавена зора*; петта строфа: *наведена лика; претпладне златно; синото платно*; шеста строфа: *вечерен запад; мирно око; трепетна срна*; седма строфа: *најмил спомен*; осма строфа: *најмил спомен; чудна песна*.

Метафора

Метафората прво се идентификува како вид на јазик: стилска фигура во која име, описен збор или фраза се префрла врз објектот, аналогно на тоа да биде буквално соодветно. Од друга страна, метафората е смисловна репрезентација, претставување на апстрактно нешто, односно симбол” (Glucksberg, 2001, p. 4)⁴ Метафората е начин на кој се искажува друга смисла, друго значење на еден конкретен збор или фраза. Па така, во *Везилка* е застапена метафората: „*мирно око на трепетна срна*», што се поистоветува со везилката. Во втората строфа одговорот е јасен и има симболичко прикажување, црната нишка го симболизира ропството, маките и страдањата на македонскиот народ, а црвената нишка, борбата и копнежот по слобода. Потоа, во песната среќаваме визуелни елементи како „*срце што води разговор*” и стилска фигура метафора: „*боите горат и капат*”.

⁴ The first sense identifies metaphor as a type of language: “A figure of speech in which a name or descriptive word or phrase is transferred to an object or action different from, but analogous to, that to which it is literally applicable; an instance of this is a metaphorical expression.” The second sense identifies metaphor as a form of conceptual representation: “A thing considered as representative of some other (usually abstract) thing: A symbol.

Контраст

Во следните стихови имаме контраст:

*„едниот буди морничави таги
другиот копнеж и светол и стрвен.“*

Во рамките на целата песна постојат неколку поетски слики: раѓањето на зората, црвениот и црниот конец кои се симбол на маката и болката на македонската жена. Забележуваме низа скриени елементи, што е една од главните карактеристики на поезијата, па се спомнува темната зора која ја симболизира македонската мака. Платното и блесокот во далечината ја симболизираат раната зора. Значи, од семантички аспект забележавме дека зборовите во себе содржат скриено значење кое е вредно за анализа и истото може да се забележи доколку песната се препрочита со што ќе ја откриеме намерата на авторот.

3. Особености на преводот

3.1. Фонолошко рамниште

Во однос на отстапувањата на ова рамниште забележавме дека во оригиналот римата е вкрстена во целата песна, а во преводот имаме отстапувања од истото. Во првата строфа во оригиналот сретнуваме вкрстена рима, т.е први трет стих и трети четврт се римуваат, односно: „роди-води” и „песна-бесна”, во преводот се римуваат трет и четврт стих т.е постои паралелна рима: „thought-caught”, значи пронаоѓаме отстапување во однос на оригиналот. Во втората строфа повторно вкрстена рима: „драги-таги” и „црвен-стрвен”, во преводот постои пак отстапување, т.е. втор и трет стих се римуваат и четврт и петти стих, значи во преводот среќаваме обгрната или гушната рима: „heart-part”, „unsaid-dread”. Во третата строфа во оригиналот сретнуваме вкрстена рима: „низа-риза”, „мака-рака”, во преводот забележуваме паралелна рима: „long-song”, „band-hand”, значи повторно постои отстапување. Во четвртата строфа во оригиналот римата е вкрстена: „века-штрека”, „збора-зора”, во преводот имаме вкрстена рима: „unbound-sound”. Во петтата строфа во оригиналот среќаваме вкрстена рима: „лика-блика”, „златно-платно”, а во преводот постои вкрстена само во првиот и третиот стих и петтиот и седмиот стих: „head-red”, „pallor-colour”. Значи во рамките на оваа строфа римата е пренесена во целост при преводот. Во оригиналот во шеста строфа повторно вкрстена рима: „запад-капат”, „срна-црна”, а во преводот е заменета со паралелна рима, прв со втор стих и трет со четврт стих: „woe-doe”, „bind-blind”, значи овде постои отстапување. Во седмата строфа вкрстена во оригиналот: „згасат-гласат”, во преводот исто вкрстена: „revealed-concealed”, „fading-made in”. За крај, во последната строфа повторно во оригиналот римата е вкрстена: „блесна-песна”, а во преводот е паралелна, т.е. првиот и вториот стих се римуваат: „flower-power”.

Да го споредиме преводот во однос на бројот на слогови. Веќе претходно увидовме дека во оригиналот претежно поголем дел од стиховите се единаесетерец, т.е. од единаесет слога. Во првата строфа и во преводот и во оригиналот среќаваме ист број на слогови, односно прв, втор и четврт стих со единаесетерец, а трет стих со десетерец. Значи, во овој случај, не постои отстапување. Втората строфа во оригиналот е единаесетерец со четири стиха, во преводот со пет стиха

и покрај тоа четвртиот и петтиот стих се дванаесетерец, прв и втор шестерец, а трет десетерец. Во третата строфа во оригиналот единаесетерец, а во преводот само четвртиот стих е единаесетерец, првиот и третиот се десетерец, а вториот деветерец. Во четврта строфа во оригиналот среќаваме единаесетерец, а во преводот во втор и трет стих шестерец, во првиот деветерец, а во четвртиот и петтиот единаесетерец. Во петтата строфа во оригиналот во првиот, третиот и четвртиот стих сретнуваме единаесетерец, во вториот стих дванаесетерец, а во преводот трети, петти и шести стих со седмерец, седми и втори стих осмерец, први стих деветерец, а четврти шестерец. Во шестата строфа во оригиналот во вториот, третиот и четвртиот стих постои десетерец, а во првиот стих единаесетерец. Во преводот повторно среќаваме отстапување т.е. сосема друга ситуација. Во првиот и третиот стих сретнуваме единаесетерец, а во вториот и четвртиот деветерец. Значи овде забележуваме преклопување во преводот и оригиналот само во однос на првиот стих, т.е. и на двете места е единаесетерец. Во седмата строфа во оригиналот во вториот, третиот и четвртиот стих постои единаесетерец, а во првиот стих десетерец. Во последната строфа во вториот, третиот и четвртиот стих среќаваме единаесетерец, а во првиот стих дванаесетерец. Во рамките на преводот, пак, во седмата строфа во првиот, вториот, шестиот, седмиот и осмиот стих забележуваме шестерец, во четвртиот и петтиот стих среќаваме петерец, а во третиот стих деветерец. Ова претставува отстапување во однос на оригиналот, бидејќи како што напоменавме претходно, таму речиси секој стих има минимум 10 слога, а во преводот има стихови со многу помалку слогови. На крај, заклучивме дека стихот е слободен и во преводот и во оригиналот. Во оригиналот на фонолошко ниво претходно увидовме дека постои анафора, да направиме споредба со преводот:

*„едниот црн е, а другиот црвен,
едниот буди морничави таг.“*

А во преводот:

*„A black one to mourn of fearful sorrow unsaid
A red one to tell of yearning, longing and dread.“*

Можеме да согледаме дека анафората е пренесена во преводот, иако различни зборови т.е. со различно значење во однос на едниот и другиот јазик ја формираат истата.

3.2. Морфосинтаксичко рамниште

Во однос на формата на песната забележавме дека истата е задржана, односно и во преводот е напишана во стих, и оригиналот и преводот содржат осум строфи. Во оригиналот сите осум строфи се состојат од по четири стиха, а во преводот постои отстапување во однос на оваа особеност. Имено, во преводот втората, четвртата, петтата и седмата строфа се состојат од пет, па и од повеќе стихови, така што втората, четвртата и осмата строфа се состојат од по пет стиха; првата, третата и шестата од по четири стиха. Значи овде формата во целост е задржана, додека петтата строфа се состои од седум стиха, а седмата содржи дури осум стиха. Во однос на збороредот и тука среќаваме отстапувања. Во првата строфа во вториот стих *песна* е на крајот на стихот, а во преводот

е во средината. Потоа, во втората строфа забележуваме „морничави таги», а во англиската верзија „*sorrow unsaid*», што значи дека постои промена во збороредот. Во оригиналот забележавме инверзија, т.е. „разговор ноќен”, а како што забележуваме истата е задржана и во преводот т.е. „*words tossed at midnight*”. Притоа во оригиналот сретнавме „претпладне златно“ и во преводот истото е задржано односно: „*afternoon red*”. Во третата строфа во оригиналот среќавме „бела невестинска рака“, а во преводот „*невестинска бела рака*“ („*bride's whitehand*”). Значи, постои отстапување, промена во збороредот. Во рамките на шестата строфа имаме:

„две бои таму ти горат и капат,
две шарки твои - црвена и црна.“

А во преводот имаме:

*For the black and red you are compelled to bind
Glows high above in colours that blind.*

Разликата е очевидна, во оригиналот *црвена* и *црна* се во рамките на првиот стих, а во преводот се во вториот, значи забележуваме отстапување, промена на збороредот. Во првата строфа среќавме „тревога бесна”, а во преводот „*turbulent thought*”. Во последната строфа повторно забележуваме промена во збороредот, во оригиналот сретнуваме „*судбината своја*“, а во преводот „*својата судбина*“ (*own fate*). Како краен заклучок увидовме дека во првата строфа во оригиналот постои прашање, а во втората одговор, а истото се случува и во седмата и во осмата строфа, и притоа ова е пренесено и во преводот.

3.3. Лексичко рамниште

На лексичкото рамниште забележуваме дека секој јазик поседува зборови кои останале во историјата забележани, а се пренеле и до ден-денес и се искористени во литературни текстови, во нашиот случај во песната *Везилка*. Па така, во оригиналот, како што споменавме и претходно, имаме *парај*, *стрвен* и *дивна* со свои еквиваленти во англискиот превод *unpick*, *dread*, и *divine*, и за *прокоби* постои еквивалентот *клетви* (*curse*), па *лика*, *дните*, *јаркост* и *риза* со еквиваленти *head*, *days*, *brilliance*, *band*. Во однос на примерите кои ги наведовме претходно, увидовме дека при ова рамниште лексичката специфичност е пренесена, но не во целост. Смеслата е пренесена, но со овие еквиваленти не е предизвикан целосно истиот ефект врз читателот како што е случајот со оригиналот, па така *head*, *days*, *brilliance* го немаат истиот стилски ефект, како и *curse*. Тие иако го доловуваат значењето, не ја претставуваат поетската слика со ист интензитет како што е случајот со *лика*, *дните*, *јаркост* и *прокоби*.

3.4. Семантичко рамниште

Епитет

Во однос на семантичкото ниво во првата строфа во оригиналот забележавме *проста строга*, *македонска песна*, а во преводот еквивалентот: „*song of pure Macedonian worth*“, за „*ноќен разговор*“ постои еквивалент „*words tossed at midnight*“. Значи овде епитетите се пренесени. Во втората строфа за „*два конца*“ постои еквивалент „*cherished threads*“, за „*морничави таги*“ – „*fearful sorrow*”.

Во третата строфа сретнуваме: „ленена риза“ со еквивалент „*flaxen band*“, а за „бела невестинска рака“ - „*bride's white hand*“. Притоа во оригиналот среќаваме само „ракав“, а во преводот на истиот му е даден епитет: „*embroidered sleeve*“ (везен ракав). Овде авторот при преводот вметнал епитет.

Во четвртата строфа: „*вкрвавена зора*“ – „*bloody dawn*“ и „*созвучни збора*“ – „*harmonious sound*“. Во петтата строфа: „*наведена лика*“ – „*lowered head*“; „*синото платно*“ - „*blue pallor*“; „*претпладне златно*“ – „*burning afternoon red*“. Овде кај првиот и вториот епитет постои еквивалент, како и кај третиот, но не со истите зборови, во англиската верзија претпладнето од златно е заменето со црвено (red). И во шестата строфа: „*вечерен запад*“ – „*evening sunset*“, „*морно око*“ – „*weary eye*“, „*трепетна срна*“ – „*trembling doe*“.

Во седмата строфа: „*најмил спомен*“ е во оригиналот, а во преводот е само „*спомени*“ (*memories*), множинска форма без епитет како во оригиналот. Во осмата строфа: „*најмил спомен*“ – „*treasured memory*“. Овде забележуваме еквивалент за разлика од седма строфа. Потоа, во оригиналот сретнавме: „*ти што ловиш звук на чудна песна*“, а во преводот е: „*hunted the sound of a song*“. Значи и овде епитетот *чудна песна* кој го забележавме во оригиналот не е пренесен во преводот. Заклучокот ни е дека преведувачот во голем дел ги пренел епитетите каде што било возможно или нашол соодветни еквиваленти. Отстапувањата во однос на оваа стилска фигура ги има, но не се големи.

Симболи, метафора и компарација

Симболите кои ги има во оригиналот се застапени и во преводот. Во оригиналот е спомнато „*зора*“, симбол на нова надеж, подобро утре, па „*два конца*“, едниот на ропството другиот на слободата, а истото го среќаваме и во преводот. Овие симболи ни ги претставуваат метафорите.

Потоа во последната строфа во оригиналот имаме:

„*И најмил спомен што в душа ми блесна
се гаси од нив ко цвеќе без боја.*“

Но ти што ловиш звук на чудна песна.“

А во преводот:

„*My most treasured memory is but a dead flower
Compared to your task and your incredible power
For you hunted the sound of a song.*“

Заклучокот од двете варијанти е дека во оригиналот среќаваме спомен кој се гаси, истовремено и негова компарација со цвеќе, значи сме вдахнале жива особина на истиот, а во преводот увидовме дека од сето ова персонификацијата е изгубена, а компарацијата е задржана. Метафората, „*мирно око на трепетна срна*“ е пренесено и во преводот, т.е. – „*your weary eye of a trembling doe*“ и компарацијата спомен како цвеќе без боја е приспособено на оригиналот. Потоа, во оригиналот видовме дека постои и компарацијата „*спомен како цвеќе без боја*“, истото си има свој еквивалент и во преводот: „*my most treasured memory is but a dead flower*“, па потоа „*песна од копнеж и песна од мака*“ со еквивалент: „*wave pain and longing into the song*“. Во преводот песната не е споредена со копнеж како во оригиналот или истата да е споредена со мака, значи овде постои отстапување. Потоа во оригиналот имаме „*боите горат и капат*“, т.е метафора,

а во преводот „*colours that blind*“ (бои кои заслепуваат). Овде метафората не е пренесена во преводот. Во оригиналот боите гореле и капеле, но во преводот се истакнува нивната боја која заслепува.

4. Заклучок

При разгледувањето на рамништата забележавме дека отстапувањата најмногу се застапени на морфосинтаксичко ниво, во однос на промена на збороредот, користење на помалку или повеќе стихови во рамките на една строфа, но и менување на римата, со што забележавме дека постојат отстапувања и на фонолошко ниво. Воедно, во однос на фонолошкото ниво забележавме голема разлика во бројот на слогови во оригиналот и во преводот, а во однос на римата преведувачот не можел да најде зборови кои ќе го доловат истото значење, истовремено и да се римуваат. Притоа формата е задржана, иако на неколку места видоизменета, т.е. ако строфата имала четири стиха, во преводот може да има и повеќе. Притоа речениците, во овој случај стиховите, се посложени, со изменет збороред, со една алогичност што од аспект на поезијата е прифатлива.

На лексичко ниво, во однос на тоа дали постојат архаични зборови во рамките на англискиот јазик може да се рече дека ги нема, со исклучок на *pallor*, што се однесува на платното, а зборот води потекло од средновековниот период на Англија, како и *woe*, што се однесува на тагата на везилката. На ова ниво се најдени зборови кои го имаат истото значење, но ефектот не е ист како во оригиналот. На семантичко ниво преведувачот успеал да ги долови истите стилски фигури и зборови со што извршил успешен превод, иако не во целост. Стилските фигури во голем дел се пренесени, со исклучок на *спомен кој се гаси* и во истовреме и негова компарација со цвеќе во оригиналот, а во преводот увидовме дека од сето ова персонификацијата е изгубена а компарацијата е задржана. Потоа и во *боите горат* и *боите капат*, метафората е изгубена, во преводот имаме бои кои заслепуваат, алудирајќи на нивната боја.

Значи увидовме дека кога преведуваме поезија водиме сметка за историската позадина, за традицијата за да направиме прифатлив превод. Од сето ова можеме да заклучиме дека при анализата на сите рамништа најголеми отстапувања постојат во однос на морфосинтаксичкото рамниште и фонолошкото. Тоа го забележавме во отсуството на римата на некои места или во различниот број на слогови во однос на преводот и на оригиналот. Иако помалку, сепак и на семантичко ниво имаме отстапувања, односно дел од стилските фигури не беа пренесени во преводот, а на лексичко ниво во оригиналот имавме архаизми, а во англискиот еквиваленти се најдени кои го имаат истото значење, но истите не се архаизми, со исклучок на *woe* и *pallor* (тага и платно).

Постои и можноста да нема соодветен збор за оној во оригиналот, па преведувачот во тој случај го проширува стилот, става конкретни описи каде што е потребно и поради тоа и формата трпи промени. Подеднакво е важно доловување и на формата и на содржината, иако некогаш се случуваат отстапувања; како во нашиот случај, каде при отстапување во однос на формата треба да успееме да ја доловиме оригиналната содржина, бидејќи на тој начин не ја губиме ниту историската позадина, фолкорот и визуелната слика која

претходно ни ја претставил оригиналот. На крај, преведувачот е тој којшто одлучува како ќе го направи преводот и каде ќе додава и ќе одзема зборови за да успее да го заинтригира читателот да го прочита и преводот покрај оригиналот.

Користена литература

1. Михајловски, Д. (2006). Под Вавилон – задачата на преведувачот. Каприкорнус. Скопје.
2. Младеноски, Р. (2014). Теорија на поезијата. Универзитет „Гоце Делчев“ – Филолошки факултет. Штип.
3. Никодиновска, Р. (2009). Дидактика и евалуација на преведувањето. Филолошки факултет. Скопје.
4. Конески, Б. (1955). Везилка. Култура. Скопје.
5. Glucksberg, S. (2001). Understanding Figurative Language: From Metaphor to Idioms. Oxford University Press. New York.
6. Jones, R. F. (2011). Poetry Translating as Expert Action. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam

Веб-страници

<http://www.f1.net.au/cybermacedonia/blazkove.html> Downloaded on 12.10.2017

